Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-нээ гарана. | № 108 (18131) | 1989 оной майн 11, четверг | Сэн 3 мүн.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ажалай үдэр

САГЫЕ АХИН

Хяагтын эзэлгэ-нэхэлгын фабрикада сагые ахин ажалладаг худэлмэрилэгшэдэй тоо улам олошоржо байнхай. Тэдэнэрэй дунда эзэлгын цехэй худэлмэришэн Владимир Алексеевич Маньков үндэр бүтээсэтэ ажалаараа Шалгарна. Һалбариин нормоор хараалагдаһан хоёр станок худэлгэхын орондо 4 түхеэрэлгэ үрэ ехэтэйгээр ашаглажа, абаһан социалис уялгануудаа, түсэбтэ даабаринуудаа сүм дүүргэнэ. 1991 оной тоосоогоор худэлжэ байһан энэ хүн предприятиин худэлмэришэдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оло дахин эрхимлэжэ гараа.

Оёдолшон Т. М. Эрдынеева хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл шудалжа, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллана. «Мэргэжэлээрээ эрхимлэгшэ», «Шанарай талаар эрхимлэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэнүүдтэ хүртэһэн түрүү энэ оёдолшон мүн лэ сагые ахин худэлнэ. Нэхэлгын цехэй Валентина Иннокентьевна Овчинниковагай ударидадаг коллектив «фабрикын эрхим бригада» гэһэн нэрэ солодо хүртэнхэй.

Ажалай түрүүшүүлэй габшагайгаар худэлһэнэй ашаар фабрикын коллектив байгша оной эхинһээ даабаринуудаа урагшатай дүүргэжэ, районой промышленна предприятинуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ шалгарна.

Е. СУРМАЧ.

ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ ТОО ОЛОШОРНО

Республикын Нютагай промышленностиин министерствын предприятинууд соohоо оёдолой үйлэдбэриин «Туяана» нэгэдэл эзэл томо юм. Тус нэгэдэлэй филиалнууд республикын хэдэн райондо бии. Байгша оной эхинһээ нэгэдэлэй коллектив түсэбһээ гедуур 164 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилжэ, хэрэглэгшэдтэ эльгээһэн байна.

Предприятиин туйлаһан амжалтада гол предприятиин, Бэшүүрэй, Гусиноозерскын, Захааминай филиалнуудай худэлмэрилэгшэд горитой хубита оруулаа. Арбан хоёрдохи табан жэлэй даабариие сүм дүүргэнэн худэлмэрилэгшэдэй тоо олошорно. Һүүлэй мэдээгээр 13 хүн табан жэлэй түсэб бэелүүлээ. Тэдэнэрэй тоодо гол предприятиин 7 худэлмэрилэгшэд ороно. Табан жэлэй дүрбэн жэлэй түсэб дүүргэгшэд нилээд олон болоо. И. П. Карадинитрова, Н. А. Давыдова гэгшэд һаяхан дүүргэбэ.

Г. БАЛУХАТОВА.

ҮДЭРТЭ— АРБАН ТАБАН КИЛОГРАММ

Үбэлэй һарануудта үнээн бүриһээ һу ехээр һааха тэмсэл Прибайкалиин районой «Прибайкальский» совхозой Мостовскойн фермэдэ шэнэ хүсэтэйгээр үргэдэнэ. Нёдондоной дүнгээр гурбан мянгатанай клубай гэшүүнээр абтаһан энэ фермын коллектив үнгэрһэн март һарада 150 үнээнһээ 436 центнер һу һаагаа юм. Иигэжэ тэдэнэр түсэбээ 100 центнерээр үлүүлэ.

Һаалишадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ үнинэй Һаалишан Татьяна Васильевна Лузина эрхимлэнэ. Түрүү Һаалишан бүлэг үнээдэй Һайнаар харуулжа, эдеэлүүлжэ, зүбөөр Һааһанай ашаар үдэртэ туд бүриһөөнь дунда эзэргээр 15 килограмм һу абана. Март һарада тэрэ үнээн бүриһее 372 килограмм һу Һаагаа.

Дурсагдагша фермэдэ түрүүшүүл олон. Дуршэлтэй бэрхэ Һаалишан Антонина Васильева үнгэрһэн һарада үнээн бүриһее дунда эзэргээр 348 килограмм, Людмила Вязьмина 300 гаран килограмм һу абаһан байна.

Гурбан мянгатанай клубай гэшүүн гэһэн үндэр нэрэ эзэргэтэй коллективэй Һаалишан бүхэн байгша оной үлэһэн һараануудташье улам эршэмтэйгээр ажаллахаар зоригжонхой юм.

М. ШАГДАРОВА.

Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой һүнэй гурбан фермын 28 Һаалишад Сэлэнгын район соо социалис мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлһээр үлинэй. Тус ажахын Дэдэ-Юреегэй МТФ гурбан мянгатанай коллектив гэжэ нэрэтэй юм. Комсомолзалуушуулай коллективтэ 9 Һаалишан худэлнэ. Һаалишад Антонида Тапхарова, Надежда Заерева, Лариса Доржиева, Зоригто Гымнинов гэгшэд ажахы соогоо түрүү һуури эзэлжэ ябана. Зоригто Никифорович Людмила Һамгантаяа Һаалишадаар залуу наһанһаа худэлжэ захалһан. З. Н. Гымнинов үнгэргэгшэ жэлдэ үнээн бүриһее 3137 килограмм һу Һаагаа. Тэрэ байгша ондо даажа абаһан үнээн бүриһее 4000 килограмм һу Һааха хүсэлэнтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: З. Н. Гымнинов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй тогтоол

РСФСР-эй 1988 ОНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКА БОЛОН СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБЫЕ АМЖАЛТАТАЙГААР ДҮҮРГЭХЫН ТҮЛӨӨ ДЭЛГЭРҺЭН БҮХЭРОССИН СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨНЭЙ ДҮНГҮҮД ТУХАЙ

РСФСР-эй 1988 оной экономическа болон социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет болон ВЦСПС хаража үзөөд, Россин Федерацийн ажалшад КПСС-эй XXVII съездын, Бүхсоюзна XIX конференцийн шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, нинтын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ зарим талаар амжалта туйлаа гэжэ тэмдэглэбэ. Национальна доход 4,3 процентээр дээшэлээ. Национальна доходой үргалта материальна үйлэдбэриин худэлмэрилэгшэдэй тоое эрид хороожо, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар туйлагдаа. Хүсэд ажахын тоосоондо, өөһэдыгөө өөһэдынгөө мүнгөөр хангаха гуримда орошоһон предприятинууд экономическа үндэр дүнгүүдые туйлаба.

Экономикоёо социальна шэглэлтэйгээр хүгжөөхэ, обществын ажабайдалай бүхы талануудые демократизацилхэ, эдэбхи үүсхэл ба һүбэлгэн бэрхэ ороолдолгонуудые хүгжөөхынтула таврамжатай эрхэ байдал олгохо хэрэг шутам удаа дараалан бэелүүлэгдэбэ. Арад зоной ажабайдалайнь хэмжээе дээшэлүүлхэ талаар табан жэлэй бүхы даабаринууд бодотоор бэелүүлэгдэнэ. Эдеэ хоол, эд бараа, байрын гэрнүүд, социальна, соёлой ба ажаһуудалай хэрэглэмжын объектнүүд олоор баригдаа, хүн зониие хангалга һайжараа.

Гэхэтэй хамта промышленна нилээд олон предприятинууд продукци эльгээхэ талаар хэлсэтэ үялгануудаа, үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ талаар түсэбүүдээ дүүргэбэгүй. Худөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ, буйлуулан болбосоруулха ба хадагалха хэрэгтэ бии байһан дутагдалнууд хүн зониие эдеэ хоолоор хангалгые эрид һайжаруулха арга олгобогүй.

Ажахын реформын арга боломжонууд, ажалай эдэбхи хүгжөөхэ эзэргэтэй подряд, аренда, дүүргэхэдэ хүшэршэг түсэбүүдые абаха, тэрэнээ дүүргэхэ, мүн хэрэглэгшэдые ашаг ехэтэй, һайн шанартай продукцыяр гүйсэд хөнгөхын түлөө ажалша коллективүүдэй хоорондо экономическа мүрысөө хэхээр эрхэ байдал олгохо арга боломжонууд дутуу хэрэглэгдэдэ. Захирха, зонхилхо ябадал, тэрэ тоодо социалис мүрысөөе эмхидэлгэдэ, аали нобшоор үсадхагдана.

Автономито республикануудаа, хизаарнууд болон областьнуудай Бүхэроссин социалис мүрысөөнэй бүхы дүримүүдые дүүргэгүй дээрэһээнь 1988 оной дүнгүүдээр илагшын нэрэ эзэргэ олгодобогүй.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет, ВЦСПС **нигэжэ тогтообо:**

РСФСР-эй 1988 оной Экономическа болон социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб амжалтатайгаар дүүргэнэнэй түлөө, Бүхэроссин социалис мүрысөөндэ үндэр дүнгүүдые туйлаһанайнь түлөө илагшад гэжэ тоолоод, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугуудаар шагнаха гэбэл:

АВТОНОМИТО ОКРУГУУД БА ХҮДӨӨГЭЙ РАЙОНУУДҺАА БУРЯАДАЙ АССР-ҺЭЭ

Хэжэнгын район

ТОСХОНУУД БА СЕЛЬСОВЕДҮҮДҺЭЭ

Хоринин районой Хоринск тосхон

РСФСР-эй ГОСАГРОПРОМҺОО БУРЯАДАЙ АССР-ҺЭЭ

Загарайн районой «Гигант» колхоз

Тарбагатайн районой «Советская Россия» колхоз

Хоринин районой Дэдэ-Тайлсын совхоз

Улаан-Удын кондитерска фабрика

ВАСХНИЛ-ай СИБИРИИН ОТДЕЛЕНИЙЭЭ

Буряадай худөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай Байгалай туршалга-үйлэдбэриин ажахы (Буряадай АССР-эй Кабанскын район).

РЕСПУБЛИКЫН ПРОФСОЮЗУУДАЙ СОВЕДЭЙ ПЛЕНУМ

Буряадай АССР-эй профсоюзуудай соведэй пленум байгша оной майн 6-да боложо дүүрэбэ. «Ажалшадай ажалай хуули ёһонуудые ба хуулита эрхэнүүдые хамгаалха талаар республикын профсоюзуудай органуудай худэлмэриие үндэһөөрнь хубилган шэнэдхэхэ тухай», «ВЦСПС-эй III пленумэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, мүнгэ зөөри элсүүлхэ ба бюджедүүдые үрэ ехэтэйгээр ашаглаха талаар профсоюзуудай органуудай худэлмэри тухай» асуудалнуудые пленум зүбшэн хэлсэбэ. Дурсагдагша асуудалнуудаар республикын профсоюзуудай соведэй секретарь **С. А. Тимин, Л. К. Хардаева** элидхэлнүүдые хэһэн байна.

Элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ профсоюзуудай соведэй президиумэй гэшүүн, республикын прокуророй орлогшо **В. С. Цыганков,** электростанциннуудай ба электротехническэ промышленностиин худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ **В. М. Шотин,** КПСС-эй Октябрьска райкомой нэгэдэхи секретарь **И. А. Антакшинова,** профсоюзуудай соведэй президиумэй гэшүүн, республикын Афадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо **А. Х. Насырев,** БМДК-гай ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ **В. Н. Матюхин,** ВЛКСМ-эй обкомой секретарь **С. Д. Подпругин,** АПК-гай худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай гэшүүн, Хоринин совхозой ахалагша хонишон **А. А. Дондокова,** ВДФСО-гой областной соведэй түрүүлэгшэ **Р. Л. Якупов,** СССР-эй Госгортехнадзорой Буряадай округой начальник **Г. И. Вьясков,** Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **М. В. Михалев,** профсоюзуудай соведэй шалгалтын комиссийн түрүүлэгшэ **Г. Н. Шишмарев,** түрэнэй эмхи зургаануудай худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ **Л. П. Мацукова,** Буряадай АССР-эй профсоюзуудай соведэй түрүүлэгшэ **Н. А. Розанов,** КПСС-эй обкомой секретарь **В. С. Тимашов** хабаадалсажа, үгэ хэлээ.

Пленум зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнуудаараа тогтоолнуудые баталан абаа.

Буряадай АССР-эй профсоюзуудай соведэй гэшүүнэй эрхэ үялга тухай мэдээсэл профсоюзуудай соведэй эмхидхэлэй худэлмэриин таһагые даагша А. Т. Шигаев хэлэ. Буряадай АССР-эй профсоюзуудай соведэй гэшүүнэй эрхэ үялга пленум баталан абаһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой комиссида

ЛЕНИНАКАН: ҺЭРГЭЭЛГЫН ЭРШЭ ДЭЛИСЭ

Арменийн хэмжээгээрээ, удха шанараараа хоёрдохи хото болохо Ленинакан газарай худэлэлгэнөө айхабтар ехэ гарза хохидолдо орошон байгаа. Эндэхи промышленна предприятинууд бултадаа шахуу, байрын гэрнүүдэй 50 гаран процентнь һандаргагдаа. Тиигэжэ олон арбаад мянган гэр бүлэ байрагүй үлөө. Тэдэниие гэр байраар дары түргөөр хангаха, социальна һолбарие хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ гээшэ городто һэргээлгын худэлмэри ябуулдаг бүхы хүнүүдэй гаргаха хүсэлэл оролдолгонуудболоно.

Газарай худэлэлгын хойшолонгуудые усадхаха талаар КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой комиссийн зүблөөн майн 7-до Ленинаканда боложо, үнгэрһэн табан һарын хугасаа соо һэргээлгын худэлмэриин түрүүшын үрэ дүнгүүдые хаража үзэбэ. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, СССР-эй ГКНТ-гэй түрүүлэгшэ Б. Л. Толстых зүблөө үнгэргөө. Ленинаканай городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ Э. М. Каракосьянай, РСФСР-эй Госстройн түрүүлэгшэ С. Н. Сабанеевэй, Арменийн ССР-эй Арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ Г. А. Мартиросянай, мүн союзна ба республиканска министерствэнүүд болон албан зургаануудай түлөөлэгшэдэй мэдээсэлые комиссийн шагнаад, барилгын бүхы эмхинүүд худэлжэ оробо гэжэ тэмдэглээ. 124 байрын гэрнүүд, һургуулинууд, хүүгэдэй саадууд бодхоогдоно, һандаргагдаһан байшан гэрнүүд һэльбэн зэһабарилагдана. Бүхы барилгын эмхинүүд өөһэдын үйлэдбэриин бааза байгуулаа. Саг зуурын хото городуудта гэр байрын-ажаһуудалай эрхэ байдалтай болоо.

Гэхэтэй хамта социальна барилгануудые һэргээлгын эхин шатада хараалагдаһан даабаринуудай олохон зүйлнүүд бэелүүлэгдэнгүй үлөө гэжэ тэмдэглэгдээ. Гүрэнэй болон хубиин сектортэ байрын гэрнүүдые бариха газарай участогуудые таһалжа үгэлгэ һүүлэй үе болотор түгэсхэгдөөгүй байгаа. Энэнь хэдэн объектнүүдые барижа, ашаглалгада оруулалгын графигые һаатуулба. Тиихэдэ барилгануудые нютагай рудатабэшэ материалнуудаар, барилгын модоор, түмэрэй зүйлнүүдээр, арматураар хангаха хэрэг муугаар бэелүүлэгдэнэ. Ленинакан хотын станцида вагонуудһаа ашаа буулгаха худэлмэри гээгдэлдэ оронхой. Энэ худэлмэриие улам үргэдхэхэ хэрэгтэй. Арменийн ССР-эй Госстройн городто генеральна подрядчигай үүргэ һулаар бэелүүлнэ. Эльшэ хүсэнэй министерство мүнөө болотор хоёр ехэ кэтельнын проект табиха, барихе асуудалнуудые шиидхэгүй байнаар.

Зарим союзна болон республиканска эмхинүүд байрын гэрнүүдэй, һургуулинуудай, хүүгэдэй эмхи зургаануудые барижа ашаглалгада оруулха болзорые хойшолуулха тухай асуудал табижа байһаниинь таарамжагүй гэжэ комисси тоолоно. Энэ хадаа түрүүшын эзлэжэнэй программа мүн. Тэрэниие бэелүүлхын түлөө хүтэлбэрилэгшэд хубиин харюуселгатай гэгшэ.

Городой объектнүүд дээрэ барилгын ба һэргээлгын худэлмэриин ябасые үндэһөөрнь һайжаруулха зорилготойгоор зүблөөн дээрэ тодорхой хэмжээнүүд хараалагдаһан, дутуу дундануудые усадхаха даалгабаринууд бүхы гол захигшадта, подрядна эмхинүүдтэ үгтэнэн байгаа. Ленинаканай оперативна штаб болон Арменийн Госстрой энэ жэлэй даабариие хэлбэришэгүйгөөр дүүргэхэ арга олгоһон байрын гэрнүүдые, бусад социальна объектнүүдые барилгын график хоёр долоон хоногой болзор соо зохёожо, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой комиссида табиха ёһотой. Барилгын эмхинүүдые мэргэжэл шадабаритай кадрнуудаар бүридүүлхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүдые абахыень Казахстанай болон Арменийн Министрнүүдэй Соведүүдтэ, союзна ба республиканска албан зургаануудта дурадхагдаа.

Арменийн ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. С. Маркарьянц комиссийн худэлмэридэ хабаадаба.

(ТАСС).

БААТАРАЙ ҮХЭЛӨӨР ҮНАГШАДАЙ ДУРАСХААЛДА

Илалтын һайндэртэ Александровска саад соохи Танигдаагүй солдадай хүүр тээшэ хүнүүд таһалгаяагүйгөөр субана. Фашис добтолгоһоо Эхэ ороноо, бүхы дэлхэйе аршалан абарһан баатарнуудай дурасхаалые ёһолон хундэлхэеэ москвагайхид ороноймнай бусад хото городуудта, худөө нютагуудта ажаһуушад, хилын саанахи айлшад майч 9-дэ эндэ ерэһэн байгаа.

КПСС-эй МГК-һаа, МК-һаа, Моссоведһээ, Мособлсоведһээ веногууд Танигдаагүй солдадай хүүр дээрэ табигдаба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь, КПСС-эй МГК-гай нэгэдэхи секретарь Л. Н. Зайков, КПСС-эй МГК-гай, МК-гэй секретарьнар, бюрогой гэшүүд, дайнай ба ажалай ветераануд, ниислэл хотын болон Московско областиин ажалшадай түлөөлэгшэд веногуудые табилгада хабаадаа.

Сэрэгшэд Кремлийн ханын дэргэдэ эзлэ татан зогсоно. Фашис булимтарагшадтай байлдаануудта алдаршаһан сэрэгэй частьнуудай болон соединениинуудэй тугууд һэбшээ һалхинда далбан намилзана.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй оборонын министр, армийн генерал Д. Т. Язов, оборонын министрэй орлогшонор, сэрэгэй начальнигууд Танигдаагүй солдадай хүүр дээрэ баглаа сэсэгүүдые табиба. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэдһээ веногууд табигдаа.

(ТАСС).

1990 оной СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ШАНГУУДЫЕ ОЛГОЛГОДО ХУДЭЛМЭРИНҮҮДЫЕ АБАХА ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1977 оной мартын 15-да абаһан тогтоолоор СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шангууд тогтоогдоо һэн.

Түлишын-элшэ хүсэнэй, ажалай ба түүхэй эдэй нөөсэнүүдые гамтайгаар гаргашалгые хараалдаг, оршон тойронхи байгаалиие хамгаалдаг шэнэ технике, түрүү материальнуудые, технологическа процессүүдые зохёон бүтээжэ нэбтэрүүлгээр дүүрэдэг эрдэм шэнжэлгэнүүд, худэлмэринүүд шангуудые олголгодо табигдаха байна.

Гүрэнэй эрдэм-техникын программануудай, СЭВ-эй гэшүүнороонуудай эрдэм-техникын дэбжэлтын программын, мүн һалбариннуд хоорондын эрдэм-техникын комплекснуудай түсэбүүдэй үндэһөөр бэелүүлэгдэһэн худэлмэриннүүд үлүү һайн гэжэ тоологдохо.

Шанда зуушалагдаһан худэлмэриннүүд, зохёолнууд эрдэм-техникын олониитээр дэмжэгдэхэ, үйлэдбэридэ үргэнөөр хэрэглэгдэхэ, экономическа ехэ ашаг үрэтэй байһаниинь батадхагдаха ёһотой.

Шангуудые олголгодо худэлмэриннүүдые, зохёолнуудые табихыень СССР-эй министерствэнүүд болон албан зургаануудта, союзна республиканудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ, түбэй комитедүүд болон зохихо профсоюзуудай соведүүдтэй хамта СССР-эй Наукануудай академидэ зүбшөөгдөө.

Барилгын ба агропромышленна үйлэдбэриин худэлмэриһее ондоо продукциин эрхим шанарай туйлалтануудай түлөө худэлмэриннүүд тухай бүхы материалнууд СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Шангуудай таһагта, Эрдэм, техникын талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй эрдэм-техникэ нэбтэрүүлхэ таһагта нимэ адресаар абтаха байна: 103905, Москва, Горькийн нэрэмжэтэ үйлсэ, 11-дэхи байшан, телефонууд: 229-03-05, 229-42-12. Материалнууд байгша оной сентябриин 11 болотор абтаха.

Барилгын худэлмэриннүүдые абаха гурим ба болзор тухай СССР-эй Госстройдо мэдэжэ болоно. Продукциин эрхим шанарай туйлалтануудай түлөө, агропромышленна үйлэдбэриин талаар худэлмэри СССР-эй Госстандартда (телефон: 238-08-27), агропромышленна үйлэдбэридэ 290-45-65 телефоноор мэдэжэ абаха хэрэгтэй.

...ЭЛ ХЭРЭГТЭЙ

...ногон ошохонь улам түргэдэжэ. Байгша оной дүрэ...эршэбэ. Майн нэгэнэй урда тээ манай ороной, ...ерацийн экономическа ба социальна хүгжэлтын ...н түрүүшын гурбан һарын дүнгүүд хэблэдэ то...гүн зоной анхарал ехэтэ татаба. Манайшье рес...ондай ажахын һалбариннуудай хүгжэлтын түрүүшын ...нгүүд һаяхан толилогдоо. Шэнжэлхэ, бодожо үзэ...н олон байха юм.

...дэрэнь тэдэниие хаража үзэхэдэ, экономикын со...н шэглэлтэй болгохо гэһэн хараа шугам бэелүү...ха гэжэ эли болоно. Үйлэдбэри шэнэлхэ, ажахы ...ние сагай эрилтэдэ хүргэхэ, продукцийн шанар ...н талаар бага бэшэ оролдолго гаргагдана гээшэ.

...зарим нютагуудта нинтын үйлэдбэриин хүгжэл...й эршэ дэлисэ, ашаг үрэ үшөөл туйлагданагүй. ...ыгээхэ хэлсээнүүд дүүргэгдэнэгүй. Салин хүлһэ ...бүтээсэн ургалтаһаа бүри түргэнөөр дээшэлнэ.

...спубликийн хото городуудай, худөө нютагуудай ...йгша табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түсэбтэ два... бүри мүнэн бэелүүлэхын тула нилээд ехэ орол...аг, хүсэ шадалаа элсүүлдэг байна. Нэн түрүүн ...а предприятинууд арадай ажахыда, хүн зоной ...э зорюулагдаһан продукци гаргалгаяа улам ехэ ...дондо жэлэй түрүүшын кварталтай жэшхэлбэл, ...й гурбан һарын туршада 14,8 мянган түхэригэй ...үү гаргагдаа гэхэ гү, али 100,9 процент болоһон ...ажалай бүтээсэ нёдондоной хиһоо 104,1 процентдэ ...най багашье һаа, урагшаа дабшалтын гэршэ бо...аба даа.

...эсэгэй үрэ дүн гэхэдэ, сэбэр олзо абаха хэрэг ...ойлгохо ёһотойбди. Ажахын гүйсэд тоосоондо, ...ондыгее олоһон мүнгэ зөөрөөр хангаха, бүхы ...ытагүй тэхэрюулхэ гуримда бүхы промышленна ...ууудай, барилгануудай ороод байхада, энэмнай ...удха шанартай болоно бишүү. Бүхы дэрэнь ...абажа харабал, сэбэр олзо абаха түсэб 10 ...ргэдэбэ гээшэ. Тиигэжэ олонхи предприятинууд ...ргэдхэхэ, социально-ажаһуудалай барилга хэхэ ...боломжотой болоо.

...нинай барилгын эмхинүүд түрүүшын гурбан һа...й һайнаар худэлжэ гараа гэжэ сэхэ хэлэлтэй. ...ий январь — март һарануудтай сасуулан хараха...ийн объектнүүдые ашаглалгада оруулалга 22 про...ын гэрнүүдые —11 процентээр ургаһан байна. ...энэ жэлэй түсэбтэ даабаринуудые дүүргэхэ ...н табигдаа, дулаанай сагта барилгын эршэ улам ...йта гэжэ хэлэхэ үндэнэ һуури би гээшэ. Энээн...капитальна һомолологонуудые ашаглалга горитой-...Жэшээнь, үйлэдбэриин барилга дээрэ энэ үрэ дүн ...р, ажахын аргаар хэгдэһэн барилга-хабсаралгын ...н хэмжээн —51 процентээр, юрэнхы эрдэмэй һур...а барилгада үгтэһэн һомолологонуудые ашаглалга ...ээр, больница, поликлиникэнүүдые —75 процен...ескэ мэргэжэлэй үчилищиннуудай барилга дээрэ ...ргаа гэжэ урмашан тэмдэглэмээр. Иигэжэ капи...олгонуудые үлүүлэн ашаглаха ябадал заатагүй ...ргэн бэлэн болгохо болзорые дүтэлүүлхэ байне

...ажахын худэлмэрилэгшэд, шанаржуулгын һал...йгша оной үбэлэй үедэ айхабтар ехэ хэшээл ...ргажа, ута үбэлжэлгые амжалтатайгаар дабажа ...Мал ажалай продукци гүрэндэ худалдаха гур...түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Нилээд олоһ түл абтаа. ...илгада бэлдэлгын харюусалгатай худэлмэри хаа ...дүүлагдана. Арендэ нэбтэрүүлхэ талаар бага бэшэ ...гаргагдана.

...арадай ажахын һалбариннуудта бүхы юумэн адли ...дутуу дунданууд хуушанайхараал үзэгдэнэн зан...солон тэмдэглэхэ үшартай.

...ажахы эрхилэлгын үшөө һуле байһаанһаа, хүн ...зурхэнһее худалөөгүй, бүхы арга боломжоёо, ...гүйсэд элсүүлээгүй дээрэнээ үшөрна гэхэдэ, бу...гы байха. Бүхыдөө промышленностьнай хэл...бүтээнэн продукци эльгээхэ үялгаа 99,3 про...н байна бишүү. Энэ гол дүнгэй талаар 23 пред...тоодо союзна мэдэлэй —14 предприяти гээг...авар 3,3 миллионһоо үлүү түхэригэй продукци ...Үнэнийнь хэлэбэл, ехэнхинь гаргагдаашьегүй ...ёһотой. Энэмнайл эсэсэй, шиидхэхы үрэ дүн бо...болоно, шанар муутай объектнүүдые бэлэн боло...ушарнууд гараха байна бишүү. Жэлэй турша...дэлбэл, алишье талаараа һайн гэжэ хэндэшье ...аал!

...адли барилгын гол эмхинүүд «Бурятстрой», ...трансстрой», «Буряэнергострой» гэхэ мэтэ со...ой барилгануудые тоодогүй, анхараяа хандуулан ...заждаа. Иимэ ябадал заһаруулха саг ерээ бэ...алтын кампаниин үедэ болоһон бүхы хөөрэлдөө...хуудада гол түлөб зорюулагдаа бишүү.

...ызыда шиидхэгдэхэ асуудалнууд олон болонхой. ...й шухала удаатай хөөрэлдөөн һэяхан үнгэрһэн ...ой эмхэтэ пленум дээрэ болоһон байна бишүү. ...абалгын, сагаан эдеэ дэлгэрүүлгын, хабарай та...лгын эгээл хэрюусалгатай хаһа ябажа байна гээшэ. ...эгэ хорошлогүйгөөр үбэлжэлгын ута кюрга да...ажалай продукци шадаал һаа, ехээр гаргаха гэжэ ...дондо. Тэд һүүлэй мэдээгээр, урда жэлэйхиһээ ...доошолһон байха юм. Тиигэжэ һу гүрэндэ худал...мяха худагдалгашье нёдондо жэлэйхиһээ бага ...ом районуудта малай тоо толгой үсөөрөө, олохон ...орсо. Иимэ ябадалые ямар шалтагаанаар сагаа...ааһанагүй үбһэ тэжээл ехээр нёдондо нөөсэлгэ...Талха тарданайшье зүйлнүүд байгаа. Силос, се...прохеер дарагдаа. Үбэлнай ехэ дулаан байгаа. Эр...ерээ. Тэзд мал ажалай продукцийн доошолһон ...ын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд харюу үгэхэ ...н һанагдана. Ажалай эмхидхэл, социалис мүры...нуулгын гурим, байнан бүхы арга боломжонуудаа, ...н гүйсэд хэрэглэлгые нарюжуулан һайжаруулха та...н эмжээнүүд абтаагүй гэзэ эли болоно.

...дые хаража үзөөд байхада, хэхэ ажал ехэшье, ...низ сэхэ хэлэлтэй. Ажалша хүн бүхэнэй харюусалга ...н талаар бодото эмжээнүүд абтаха эзргэтэй. Юуб ...эй үедэ демократи, олондо мэдээсэлгэ, шүүмжэ...тгүүсэ олоор хөөрэлдэдэг болоод, хүн бүхэнэй ...адалга, харюусалга бууража байна бэшэ аа гү гэ...ой түрэнэ. Демократиймай харюусалга, үялгагүй...ингүй ха юм. Партийна организациннууд нинтэ-по...худэлмэри аша үрэтэйгөөр, мүнөөнэй эрилтэй ...ой бүхэндэ хүрэмөөр ябуулха үялгатай. Харин һүүлэй ...горитой дутуу дунданууд үзэгдэдэг байна.

...ой түсэбтэ даабаринуудые гүйсэд дүүргэхэ, тиигэ...ин шанартайгаар дүүргэхэ шэглэлтэйгэар бүхы эм...ийлгууламжын ба хүмүүжүүлгын худэлмэри мүнөө ...ш ёһотой. Олон үгэ үрэгүй гэжэ зон хэлсэдэг. Тиигэ...түүрэ хуряажа, үнэн сэхээр худэлхэ саг ерээ. ...ти бүхэндэ хабаатай.

...ряадай АССР-эй ...вно Советэй Президиумдэ

...болон ажахын органуудта олон жэлэй туршада ...й һайнаар ажаллаһанайнь түлөө КПСС-эй обкомой ...Партийна хиналтын комиссийн гэшүүн Николай ...овые Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Пре...лэлэй грамотаар шагнаба.

...ын эдуурые хамгаалгын системэдэ олон жэлэй ...ордосотой бэрхээр ажаллаһанайнь түлөө «Фарма...эй генеральна директор Анатолий Борголович ...Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум ...грамотаар шагнаба.

Редактор Р. Б. ГАР...

...афик Государ...ской АССР по ...графии и книж... ул. Ленина, 35 Индекс 04610

КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ҺҮН БУЛАГ ХАЙШАА УРДАНАБ?

Үйлэдбэриие ашаг үрэ ехэтэй болгожо, илангаяа эршэмтэй технологи болон эрдэм ухааней, түрүү дүй дуршэлэй туйлалтануудые үргэнөөр хэрэглэжэ, эдеэ хоолой зүйлнүүдые элбэгжүүлхэ, тэдэгээр хүн зониие һайнаар хангадаг болохо гэжэ КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) 'Пленумэй шиидхэбэринүүд соо онсолон заагданхай.

Жэшээнь, сагаан эдеэ үйлэдбэрилгые абаад үзэе. Тусхайлбал, манай республикада 1990 он болотор хүн бүхэндэ һүүгэй хүртэсые жилдээ 380 килограммда хүргэхэ зорилго табигдана. Харин 1988 ондо тэрэнь оройдоол 280 гаран килограммда хүргэгдэһэн байна.

Тезд манай ажахынуудта һүн булаг хэр бурьялнаб, саашадаа энээниие элбэгжүүлхэ ямар арга бииб? Һүүгэй үедэ энэ һалбариин ашаг үрые, илангаяа үнеэдэй һү шэмые дээшэлүүлхэ талаар зарим тэды хүдэлмэри хэгдэжэ, олонхи фермэнүүдтэ үйлэдбэри индустриальна түхэлтэй болгогдоо. Олохон фермэнүүд томодхогдоо, ехэнхи хүдэлмэринь оньһожоруулагдаа. Малай үүлтэршье яһала һайжаруулагдажа байна. Һаалишад, малшадай ажал, ажаһуудалые һайн болгохо талаар бага бэшэ оролдолго гаргагдана.

Тиигэжэ нёдондо республика соо түрүүшынхээ үнеэн бүриһее 2242 килограмм һүн һаагдаа. 34 фермэ, 435 һаалишад үнеэн бүриингее һү һаалгые 3000 килограммһаа дээшэ гаргаа.

Гэбэшье туйлагдаһан эдэ үрэ дүнгүүд мүнөө үеын эрилтэдэ, мүн хүн зониие сагаан эдеэнэй зүйлнүүдэр хүсэд хангаха зорилгодо үшөөл хүрэнэгүй. Юуб гэхэдэ, бүхы дээрээ үшөөл олохон фермэнүүдтэ үнеэн бүриһее һүн бага һаагдана. Баргажанай, Хурамхаанай районуудай фермэнүүдтэ үнеэн бүриһее жилдээ оройдоол 1700 килограмм хүрэхэгүй һүн абтана. Тэрэнэйнь өөрынь үнэ сэн хэтэрхы ехэ байна. Энээнтэй хамта үнеэдые үсөөлөөд, һү шэмыень дээшэлүүлхэмнай гэһэн шалтаг баряад, эхэ малайнгаа тоое хороохо ябадал ехээр дэлгэрээ. Үнгэрһэн жилдэ урда жилэйхитэй сасуулхада, республика соо үнеэдэй тоогой 6550 толгойгоор үсөөлэгдөөд байһан баримтада һанаа амараар хандахын аргагүй. Энэ жилдэшье үнеэд үсөөлэгдэжэ, һүн бага һаагдадаг болохоһоо гадна, тугал үсөөн абтана. Мухар-Шэбэрэй, Тарбагатайн, Хяагтын, Яруунын районууд үнеэдэйнгээ тоое ехээр хороогоо.

Энээнэй гол аюулынь юуб гэхэдэ, эсэстээ мяха, һү, үйлэдбэрилгэдэ айхабтар бэрхэтэй байдал тохёолдуулжа болохо ха юм. Жэшээлхэдэ, гансашье мяханда тушааха бэшэ, мүн үсхэбэридэ табигдаха эмэ тугал, бүруу, хашараг, гүнжад жэл бүри үсөөн болоно бшуу.

ГОЛ ЮУМЭН — ҺАЙН ТЭЖЭЭЛ

Манай ажахынуудта гол түлэб симменталь үүлтэрэй үхэр үсхэбэрилэгдэдэг гээшэ. Эдэмнай өөһэдынгее генетическэ арга боломжоороо тус бүридее жилдээ 3000 килограмм, мүн үшөө дээшэшье һү үгэхэ арганай юм. Тезд харуулаа, тэжээлэйнь хангалтагүй муу байһанһаа, илангаяа эдэхдэ муу шанартай үбһэ хоолой эдюулэгдэнэһээ болоно, һүн бага һаагдана. Үнеэн бүхэнкие жилдээ 13,6 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй хоолоор хангаха гээшэмнай тон бага.

Нүгее талаараа үүлтэрыень улам һайн болгохо, ашаг шэмэ ехэтэй мал түүбэрилэн шэлэжэ үсхэбэрилхэ, нарайһаань нарин харуулаанда байлгаха гэхэ мэтэ эрилтэнүүд үшөөл өөһотоор сахигданагүй.

Эрдэм ухааная үндэһэ баримтатай рационоор бүхы хэрэгтэй шэмэтэ бодосуудтай тэжээл эдюулдэг болоогүй сагта үнеэдэй һү шэмые бүхы дээрэнь эрид дээшэлүүлхэнь бэрхэтэй. Түрүүшынээлжээндэ (1990 он болотор) малай үсловно толгой бүхэндэ 19 центнер тэжээлэй единицэ, 1995 ондо —23 центнер, 2000 ондо —26 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл бэлэдхэдэг болохо шухала гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Шэмэтэ тэжээл, сенаж, ороһото-сенаж, таряа талханай зүйл, мүн һайхан үбһэ, витаминтай нохооной гурил, корнеплодуудые, гранул болон брикет болгогдоһон тэжээл ехээр эдюулдэг болохо шухала. Илангаяа элдэб шэмэтэ бодосуудые холиһон, эһээһэн, шанаржуулһан тэжээл гаргадаг агрегадуудые олон болгохо хэрэгтэй.

Алишье талаараа тэнсүүлэгдэһэн, бүхы хэрэгтэй бодосуудаар түгэс тэжээл һайса эдиһэн үнеэд, гүнжад лэ ашаг шэмэ ехээр үгэхэ ха юм. Энээнтэй хамта үсхэбэридэ табигдаха эмэ тугалнуудые нарайһаань илгажа, тусгаар харуулһа, тэжээлдэ байлгажа тулжуулхэ, саг соонь үрэжүүлхэ, түрүүлхэ, һайнаар эдеэлүүлжэ һааха хэрэгтэй. Фермэ бүхэндэ селекционно-шалгалтын хорёо бии болгохо, һү багатай муу үнеэд, гүнжадые голодоһондо гаргажа, ашаггай һайн малаар һэлгэхэ шухала.

Иимэл хүдэлмэриин ябуулагдаһанай ашаар, Ивалгын ОПХ-да 1985 ондо үнеэн бүриһее 1867 килограмм һүн һаагдаһан байбал, нёдондо тэрэнь 3456 килограммда хүргэгдее.

Симменталь үүлтэрэй үнеэдэй һү шэмые дээшэлүүлхэ арга боломжо хаанашье бии. Гансел фермэнүүдтэ энээн тушаа хэрэгтэй хэмжээнүүдые бэелүүлхэ, малай үүлтэрые үшөө һайжаруулха хэмжээнүүдые абаха ушартай. Тусхайлбал, һүтэй һайн үнеэдэй эмэ тугалнуудые илгаад, тус бүриинь шэгнүүрые сүүдхэдэ 600—700 граммһаа бага бэшээр нэмээхэ, 18 һаратайдань 350—360 килограмм шэгнүүртэй болгохо арга бии. Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз, Кабанскын районой Байгалай ОПХ, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз имагтал тиимэ хүдэлмэри бэелүүлһэнэй ашаар лэ жэл соо үнеэн бүриингее һү һаамые 850—900 килограммаар ехэ болгоо бшуу.

Харин олон ажахынууд үсхэбэридэ табигдаха эмэ тугал, бүруунуудай харуулһалгада анхарал өөһоор хандуулдаггүй. Жэшээнь, эмэ тугал бүхэндэ 350—400 килограмм һү уулгахын орондо 200—220 килограмм һү уулгаад лэ тэрэниие болюулжархидаг. Иимэ «алмалта» эсэстээ туһа болохын орондо тодхор хүргэнэ. Мухар-Шэбэрэй районой «Эрдэм» совхозой Түгнын фермэдэ нёдондо нарай малайнь хангалтагүй муугаар эдеэлүүлэгдэһэнһээ боложо, бүхыдее абтаһан 330 тугалайнь 108-ниинь гарзалаа.

БОДОМЖОТОЙ, БОЛГООМЖОТОЙГООР ХҮДЭЛХЭ

Малай үүлтэр һайжаруулха, һү шэмыень дээшэлүүлхэмнай гээд, һүүлэй жэлнүүдтэ ажахынууд Буряадай племнэгэдэлэй мэргэжэлтэдэй дурадхалүүсхэлээр ороной ондоо областьнуудһаа асарагдаһан бүхын үүгее үнеэдээ үрэжүүлдэг болонхой. Энэнь нэгэ талаараа үнеэдэй һү шэмые зарим тэды дээшэлүүлнэ. Гэбэшье нүгее талаараа 60 гаран жилдэ манай эндэ үсхэбэрилэгдэжэ байһан, нютаггамнай таараһан симменталь үхэрэй һайн шэнжьень муудхаана. Илангаяа тоһолиг удхэн һүтэй, эндэхи нютагуудай эрхэ байдалда таараһан, зарим үбшэндэ нэрбэгдэдэггүй шэнжьень һуладхагдана.

Эрдэм ухааная үндэһэ баримтатай технологиин, тодорхой заабариин үгы байһан дээрэнээнь зарим ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд өөһэдынгее дураар, саашаахиие бодонгүйгөөр Буряадай племнэгэдэлһээ бүхын үрэ абаад лэ үнеэдээ үрэжүүлнэ. Нёдондо 18 мянган үнеэд (бүхы үнеэдэй табадахи хубинь) голштино-фризскэ үүлтэрэй бүхын үрөөр үрэжүүлэгдээ. Тезд тэдэ үнеэдһээ ямар тугалнууд абтаад, энээнэй ашаар малай үүлтэр һайн болоо гү, ашаг шэмэнь дээшэлээ гү гэжэ хэншье шалгана, хэрааде абанагүй бшуу.

Тиигэжэ бүхэли районуудай, жэшээнь, Бэшүүрэй районой, ажахынуудта хоёрдохи жилээ голштино үүлтэрэй улаа эреэн бухануудай үрэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. Тиимэ балмад юумэ бү хыт гэжэ манай институдай эрдэмтэд, мэргэжэлтэд тэдэндэ хэлэжэ ядаа. Гэнтэ ган гасуур жилэй тохёолдожо, үбһэ тэжээлэй дуталдаа һаань, эдэ холимол үүлтэрэймнай мал хайшан гэхэб, ямар аюул тохёолдожо болохоб гэжэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд даб дээрэ ойлгоногүй, богонихон болзор соо үнеэдэйнгээ һү шэмые дээшэлүүлжэрхихэбди гэжэ һанаа ха юм.

Юрэдөөл, ажахы бүхэндэ дайралдаһан лэ үнеэдые иигэжэ өндоо тээһээ асарагдаһай бүхын үрөөр нюдэ балай үрэжүүлхэ ябадалые хорихо шухала гэжэ һанагдана. Үбһэ тэжээлээр, тэрэ мүртее шухала хэрэгтэй зүйлнүүдээр хүсэд тэжээлээр хангагдаагүй ажахынуудта монбельярдска, голштино-фризскэ улаа-эреэн үүлтэрэй бухануудай үрөөр үнеэдые олоор үрэжүүлһэнэй үлүү. Һайн үүлтэрэй мал үсхэбэрилхын тула, түбхын түрүүн тэжээлээр хангаха асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэй.

Республикымнай эрхэ байдалда олонхи районуудта урдынхидаал адли симменталь үхэрые холисогүйгөөр үсхэбэрилөөд, харин һү ехээр үйлэдбэрилдэг, үбһэ тэжээлээр дуталдадаггүй ажахынуудта үнеэдые монбельярдска, голштинофризскэ, айрширскэ үүлтэрэй бухануудай үрөөр үрэжүүлжэ, ашаг шэмые дээшэлүүлжэ болоно. Тэрэнэй ашаар һү үйлэдбэрилгэдэ промышленна технологи хэрэглэхэ аргатай болохо байна. Тиихэдээ үнеэн бүридэ 40 центнер хүрэтэр тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсэлгдэхэ эрэгтэй.

Мүнөө үсхэбэрилгэдэжэ байһан симменталь үнеэдые монбельярдска гү, али голштинскэ үүлтэрэй бухын үрөөр үрэжүүлжэ ашаг шэмые дээшэлүүлһэн түрүүшын дүршэл Буряадай хүдөө ажахын эрдэмшэнжэлэлгын институдай ажахынуудта бии болонхой. Доодо-Ивалгын комплексдо бүхы заабариин өөһоор харуһалаад байхада, симменталь монбельярд хоорондоһоо гараһан гүнжад түрүүшынгээ жилдэ машинаар һаалгахадаа юрын симменталь гүнжадта орходоо тус бүридее 433 килограммаар, хоёрдохи жилдээ—233, гурбадахи жилдээ —365 килограммаар ехэ һу үгэһэн байна. Холимол үүлтэрэй гүнжад үнеэдэй хүхэн томо, машинаар һаахада тааруу юм.

Гэхэтэй хамта симменталь үүлтэрэй үнеэдые ондоо тээһээ асарагдаһан ашаг шэмэ ехэтэй бухануудай үрөөр үрэжүүлхэ хэрэгые эндэнь табижа болохогүй. Энэ талаар тодорхой программа зохёожо, ямар ажахыда, ямар фермын үнеэдые хэзээ, жилдээ хэды толгойгоор тиимэ бүхын үрөөр үрэжүүлхэб гэжэ программа соо тодорхойлогдохо ёһотой. Тэрэгүй һаа, һу һаалиин мал үсхэбэрилгэмнай буруу харгыда орожо болохо бшуу.

Һүүлэй жэлнүүдтэ ажахынуудай һүрэг соо үнеэдэй тоо үсөөн болгогдожо байна. Хэрбээ 1985 ондо бүхы һүрэгэй 32 процентнь үнеэд байгаа һаа, 1988 ондо тэдэнь миил 28,3 процентдэ хүрее. Тугал олоор абаха, һу ехээр һааха гэбэл, республикада һүрэг соо үнеэдэй тоое 30—32 процентнээ, город шадарай болон һу ехээр үйлэдбэрилдэг зоонуудта тэрэниие 33—35 процентнээ үсөөн бэшэ байлгаха хэрэгтэй.

Энээнтэй хамта хаана ямар үүлтэрэй мал үсхэбэрилбэл таатайб гэжэ дахин хаража үзэхэ, зүбөөр шиидхэхээр болоо. Манай һанахада, хара эреэн болон холмогор үүлтэрэй малые город шадархи, мүн һу үйлэдбэрилдэг шэглэлтэй ажахынуудта байлгабал зохистой. Тиигэбэшье 1995 он болотор энэ үүлтэрэй мал бүхы һүрэгэй 5 процентнь лэ болохо байна. Үүндэб гэхэдэ, энэ үүлтэрэй үнеэдые машинаар һаахада һайн, һу ехэтэйшье һаа, зарим үбшэндэ нэрбэгдэхэеэ һанадаг, һүниинь шэнгэн байдаг бшуу.

Һу һаалиин мал үсхэбэрилгые эрдэм ухаанай үндэһэ һууритай болохо, зуб мүрөөр хүгжөөхэ зорилготойгоор Буряадай хүдөө ажахын институдай хүтэлбэрилгэ доро, мүн БурНИИСХ-ын эрдэмтэдэй хабаадалгатайгаар «ҺҮН» гэһэн программа бии болгогдоо. Тэрэ программын ёһоор, һу үйлэдбэрилгын бүхы гол асуудалнуудые зүб тээшэнь шиидхэхэ, зоотехническэ болон үүлтэр һайжаруулха, селекционно хүдэлмэрние гуримшуулхын тула оролдолго гаргаха байнабди.

А. ХАЖЕЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай лабораториие даагша, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат.

Б. САМПИЛОВ,
институдай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат.

30-40-дэхи онуудта, 50-дахи онуудта эхин үедэ хабаатай хашалта хаалалтануудтай холбоотой материальна нэмэжэ шэнжэлхэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой комиссиин

Ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр хашалта харшалалтануудта, хардалга гүрдэлгэнүүдтэ дайрагдаһан хүнүүдые сүүдэй ба партийна талаар сагаарууулха тушаа ябуулагдажа байһан хүдэлмэриин түрүүшын дүнгүүд комиссиин ээлжээтэ заседани дээрэ согсологдобо.

«Советскэ Союзда эсэргүү хархис троцкис бүлэглэл», «Ленинградай хэрэг», «Советскэ Союзда эсэргүү троцкис сэрэгэй эмхи», «Советскэ Союзда эсэргүү троцкис түб», «Советскэ Союзда эсэргүү нэгэдэмэл троцкистско-зиновьевскэ түб», «Москвагай түб», «Марксистнууд-ленинецүүдэй холбоон», «Москвагай контрреволюционно эмхи—«Хүдэлмэришэнэй оппозициин бүлэг» «Фашизмда эсэргүү еврейнүүдэй комитет» гэхэ мэтэ хэрэгүүд туушаа сүүдэй хэрэгүүдэй ба сүүдтэ хабаагүй зургааануудай материалнуудые али бүхы талаарнь шэнжэлгэ хадаа энэ хүдэлмэриин гол шухала дүнгүүдэй нэгэниинь болоно гэжэ тэмдэглэгдэ. Партийна, совет, ажахын ба сэрэгэй нилээд олон элитэ мэдээжэ хүдэлмэрилэгшэд эдэ хэрэгүүдээр сүүдлэгдэһэн байгаа.

Эдэ бүхы хэрэгүүд худал хуурмагаар гүрдэгдэжэ, социалис хуули ёһые будүүлигээр хазагайруулдаг байгаа гэжэ тогтоогдобо. Гүрэн түрэдэ эсэргүү, партида эсэргүү ажал ябуулга хэбэ гэжэ худал хуурмагаар гэмнэгдэн, уголовно харюусалгада хабаадуулагдаһан хүнүүд сүүдэй гуримаар бүримһэн сагаарууулагдаа. Эдэнэй олонхи нүхэд КПСС-тэ һэргэгдээ. Бусадай партиин гэшүүн байха тухай асууделнууд зүбшэн хэлсэгдэнэ.

«Ленинградай контрреволюционно Зиновьевэй бүлэглэл», «Ленинградай түб», «Бухэсоюзна троцкис түб», «Бухаринай һургуули», «Рыковэй һургуули» гэхэ мэтэ хэрэгүүдтэ хабаатай материалнуудые Политбюрогой комиссида зүбшэн хэлсэлгэдэ бэлдэлгэ дүүрэнтэбэ.

Эдэ бүхы хэрэгүүд сүүдэй болон партийна гуримаар түбтэ, мүн нютагуудта сагаарууулагдажа байна. Нютаг нютагуудта энэ хэрэг түсэбэй өөһоор бэелүүлэгдэжэ, олониитын зугһее улам үргэнөөр һайшаагдана гэжэ КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ Б. К. Пугын, СССР-эй Генеральна прокурор А. Я. Сухаревай, СССР-эй юстициин министр Б. В. Кравцовой, СССР-эй Верховно сүүдэй түрүүлэгшын нэгдэхи орлогшо С. И. Гусевай, СССР-эй КГБ-гэй түрүүлэгшын орлогшо В. П. Пирожковой мэдээсэлнүүдые шагнаад, тэмдэглэһэн байгаа.

Хашалта харшалалтада, хардалга гүрдэлгэдэ ороһон олон тоото хүнүүдэй хэрэгүүдые хуули сахидаг органууд хаража үзэбэ. Тэдэнэй олонхид тушаа шиидхэбэринүүд шэнээр хаража үзэгдэн, һаин һайхан нэрэнь, алдар солонь совет хүнүүдэй дунда һэргээгдээ.

Гэм эзмыень сагаарууулха тухай гуйлтатайгаар хандагшадай тоодо урдэндаа ехэ гэмтэ ябадал хэһэн хүнүүд бии байгаа. Эхэ орондоо урбагшад, нацис гэмтэд, үндэһэ яһанай илгаа гаргалгын хархис банануудта хабаадагшад, тэдэниие дэмжэгшэд, уголовно хэрэгүүдые худал хуурмаг болгогшод эдэнэй дунда бии һэн. Иимэ хүнүүдэй гуйлтанууд хангагдабагүй.

Тэрэнэй адресаар эльгээгдэһэн 9 мянга ашахуу бэшэгүүдые, мэдүүлгэнүүдые партийна, совет болон хуули сахидаг органуудай хабаадалгатайгаар комисси хаража үзэһэн байгаа. Сүүдэй гуримаар, партийна талаарнь тэдэнэй гэмые сагаарууулха тухай, гэм эзмэгүй хүнүүдэй ямар ушер байдалда наһа барагдаһан тухай гуйсэд дүүрэн мэдээнүүдые олгохо тухай, архивай документнүүдые бэдэрхэдэнь, хаана хүдөөлүүлэгдэһые тодорхойлходонь, хайра шагналнуудые бусаахадань түһалха тухай үсөөн бэшэ гуйлтанууд эдэ хандалганууд соо бии. Гэм эзмыень сагаарууулагдаһан хүнүүдэй хуули бусаар гаргагдаһан нютагуудтань бусааха, гарза хохидолыень тэхэрюулхэ, байра байдалыень һайжаруулха, пенсэр хангаха, медицинын талаар хангаха тухай зууршалга дурадхалнуудай ехэнхи хубинуудта хэлэгдэнэ.

Хашалта харшалалтануудһаа хохидоһон аад, мүнөө гэм эзмынь сагаарууулагдаһан хүнүүдтэ правительствын тогтооһон хүнгэлэлтэнүүд тухай, нютагай зургааануудай эдэ хүнгэлэлтэнүүдые олгохо байһан тухай эрхэтэд ехэ юумэ мэдэнэгүй, зарим ушарта хэрэзэгы бүдүүлиг, албан хойрог ябадалнуудтай ушардаг байна, тиигэжэ тэдэнэр дээдын зургааануудта хандаха баатай болоно гэжэ ороһон бэшэгүүдэй шэнжэлэл харуулна. Гэм эзмэнь сагаарууулагдаһан хүнүүдэй эрхэнүүдые, эрхэ хангаха талаар сагаарууулагдаһан зургааануудта туһалахаа, тула союзна болон мито республикануудта хэрэгтэй ховно Советүүдэй, депутадуудай хизаарай, ной болон городскэ Советүүдэй дэргэдэ байһан комиссинуудта дутуу дунданууде ябуулгада туһалха байна гэжэ бюрогой комиссиин шийдвэрлэлгэ.

Бэелүүлэгдэһэн хүдөлмөрлүүлэгдэһые согсолгоо зүбые һэргэхэ талаар хуулиудые сахиулгаалгын, аша туулгаалгын, совет болон органуудай ажалые саашадань дэмжэгдэнэ гэжэ итогтой оруулна. Хүнгэлэгдэһэн хүнүүдтэ ажахынуудта, нарижуулан һайжаруулгаа 40 дэхи онуудта, 50-дай эхин үедэ хашалта харшалалтануудта хэрэгтэй, теоретическэ хэрэгтэ бүтэшэгүй, РКП(б)-гэй X съезд дэ оршэнэй оппозициин бодолнуудые бүрдүлгэ эдэ бүгэдэ синдикалистскэ анархис хэлбэрилгэ нэ. Хожомоо эдэ партийна үгэ бэ хоорэлдөөнүүд дэ шаан шүүмжэлгдэ.

В. И. Ленинэй «Хүдэлмэришэнэй оппозициин хобаадагшад эдэбхитическэ ажал ябуулгаа сүүлэгдэһэн байгаа. А. Ивановтой Советэй гүйсэдкэ С. Н. Баиров дэ партиин ЦК-гай бүрэлдэхүүнэй эдэ асуудалтай. Районно Согдоо. Районно Согдомой таһагуудые сельскэ болон согдүүдэй гүйсэдкэ шэгшэнэр, колхоз, районой органиэмхи зургааануудта комисс-

Медведев болон «Хүдэлмэришэнэй оппозициин бүлэг» шадай олонхид хобаадуу эндүүгэй хүнүүдһаа холодоо дээжэ. 30-дахи онуудай эхиниие гэмнэһэн парти, Советскэ Союзда ажал ябуулгаа хилэгүй байгаа гэжэ доо һэн. «Москвагай революционно эмхи-мэришэнэй оппозициин» лэг гэдэг эмхидэгдэгаа.

Эдэ бүгэдые, эмхи гуримаар А. Г. Шаповалов, С. П. Медведевэй, А. Н. Колаенкын, А. А. Ивановай, В. Е. Тарасовой, Демидовэй, М. А. Бакуриной гэм эзмын сум сагаарууулагдаһые хараада обвиняй ЦК-гай дэргэдэхи дэниие (наһа барагдаһан) КПСС-тэ һэргэлгэ Ивановые партиин гишүүн үндэһэ баримтануудта. Хожомоо ямаршье баримтагүй политическэ гэнүүдтэй холбоогүй һэнэйнгээ түлөө үндэ ороһон хүнүүдтэй ондо партиһаа гаргаа.

Дээрэ дурсагдаһан С. И. Масленников, Г. Ф. Ино, М. Ф. Михайлов, А. Ф. Копенко, М. И. Догадин, Ружицкая, З. И. Ивановагэшэд урда тэмдэглэгдэ эзэрэгдэ һэргэзгдэ.

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи КПК-гай мэдээсэлнүүдтэ анхаралдаа абаба.

Политбюрогой комиссиин дэлмэри үргэлжэлэнэ.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар

МҮРЫСӨӨЕ— МҮНӨӨНЭЙ ЭРИЛТЭЭР

Заводто ажахын тоосооной бригадануудай тоо олошоорно. Байгша оной түрүүшын кварталда дүрбэн цехтэ иимэ бригаданууд эмхидхэгдээ. Онсолбол, дизельнэ, аппаратна, локомотив бүридхэлгын, электровагонно цехүүд болоно. Бригадануудынь Н. В. Щегловский, Ю. В. Давыдов, М. И. Хайкин, В. А. Иванов гэгшэд бэлэдхэлэй хүдэлмэри эдэбхитэй ябуулаа юм. Бүхыдее завод дотор 60 иимэ бригада тоологдоно. Ашаг үрэнь ямар гэгшэб? Үнгэрһэн жилэй дүнгүүдээр ажахын тоосооной бригаданууд 425.780 тухэригэй элдэб материалнуудые, бүридхэлгын зүйлнүүдые алмаа. Алмалта, арьбалалтын түлөө хүдэлмэришэдтэ 80 гаран мянган тухэригэй шангууд барюулагдаа.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда мүрысөөндэ хуушанай янзаар хандажа болохогүй. Юуб гэхэдэ, ажахын тоосоон ажалша коллективүүдтэ экономическа шанга эрилтэнүүдые табина бшуу. Мүнөөдэр үсэгэлдэрэйхнөө һайнаар хүдэлхэ хүсэл бадаргааха, тэрэнэй тула цехүүдэй, бригадануудай хоорондохи һорилдоое шангадхаха, олондо мэдээсэлые, дүнгүүдые сасуулгые хараһаа алдаха ёһогүйби.

Мастерска участогуудай, бригадануудай, гол мэргэжэлэй хүдэлмэришэдэй дунда мүрысөө шэнээр эмхидхэхэдэ цехүүдэй өөһэдынь үүсхэл шиидхэхы удхатай болоо. Цех бүхэнэй түлөөлэгшэд хоорондоо һайнаар зүбшэн хэлсэжэ, участок болон бригадануудай дүнгүүдэй ямарынь гол дүнгүүд болгохоб гэжэ өөһэдөө шиидхэ һэн. Уламжалан, энээнэй үндэһөөр хүдэлмэриин түсхай комисси мүрысөөнэй гуримуудые баталаа. Бүридэлдэнь бригадирнууд, мастернууд, захиргаанай түлөөлэгшэд, ниитын эмхинүүдэй, цехүүдэй экономическа албануудай түлөөлэгшэд ороһон юм.

Хүдэлмэриин дүнгөөр материальна нөөсэнүүдые алмаһанай түлөө урмашуулганууд тогтоогдодог гээшэ. Иимэ гурим олоной һанаандэ таарамжатай. Жэшээлбэл, локомотив хабсаралгын цехһээ А. Г. Федосеевагай, якорна цехһээ И. А. Дьячковой, аппаратна цехһээ Ю. И. Заболоцкиин, локомотивай мөөрнүүдые хабсаргадаг цехһээ Н. Ф. Керпухинай, электровагонно цехһээ А. М. Воронковой хүтэлбэрилдэг бригаданууд илангаяа ехэ алмалта туйлаа.

Ажал эмхидхэлгын түрүү онол арга хадаа бригадна подряд мүн гээшэ. Үнгэрһэн жилэй хоёрдохи кварталда түмэр хэрэгсэлнүүдэй цех соо заводтохи эгээл түрүүшын подрядна бригада эмхидхэгдээ һэн. Е. А. Слепневой үүсхэлые даагшад олон болоо. Жилэй һүүл багаар 130 хүнтэй 11 подрядна бригада эмхидхэгдэнхэй байгаа. Механическа цехэй 60 хүнөө бүридэнэн участок хамтын подрядта оруулагдаһан юм. Мүнөө жилэй эхиннһээ үшөө 4 бригада түрүүшүүлэй жэшээе дагаа.

Мүрысөөндэ илагшадые тодоруулхын тула үнэн эүб, бодото сэгнэлтэ үгэжэ шадаха хэрэгтэй. Энэмнай коллектив соохи хэрилсаае һайжаруулгада шухала арга нухэсэл болодог. Бригада, участогууд алишье талаараа эдэбхижэдэг. Юуб гэхэдэ, дүнгүүдые гаргаха үедэ мүрысөөндэ хабаадагшадай ниитын эдэбхи хараада абтана бшуу. Мүн илагшадые тодоруулха хэрэгтэ юрын хүдэлмэришэдэй хабаадалсадагынь тон һайшаалтай.

Гэбэшье ажахын тоосооной, подрядна бригадануудта бүхы юумэн жэгдэ гэлигэр гэхын аргагүй. Материально-техническэ хангалга зариндаа һанаһанда яашье хүрэнэгүй. Жэшээлбэл, шэрэм шудхалын цехэй В. Д. Токтохоевагай хүтэлбэрилдэг газар бэлэдхэлгын отделени түрүүшүүлэй тоодо ажахын тоосоондо ороо юм. Бригадын коллектив ажалда хабаадалсаһанай коэффициентын эзэгээр салин хүлһээ хубаарилан, ниитэ нэгэн подрядаар худэлнэ. 1988 ондо 1661 тухэригэй эд материалнуудые алмаа юм. Хэрбээ хэрэгтэй материалнуудай, элһэ, шабарай нэгэ жэгдэ асарагдадаг байгаа һаань, дүнгүүд бүришье дээгүүр, шанар бүришье һайн байха һэн.

Мүрысөөнэй дүнгүүдые гаргахадаа, зарим хүдэлмэринүүдэйнь хоорондо сасуулга хэхэнь тиимэшье амар бэшэ юм. Ушар иимэһээ локомотивай мөөрнүүдые хабсаргадаг, вагоно-столярна, якорна цехүүдтэ мүрысөөнэй гуримууд шэнээр харагдажа үзэгдөө. Зарим тэды хубилалтанууд оруулагдаа, хуушан зарим гуримуудай орондо үйлэдбэридэ илангаяа таарамжатай, шэнэ дүримүүд тодорхойлогдоо.

1988 ондо ажалша коллективэй соведэй шиидхэбэрөөр цехүүд доторой социалис мүрысөөндэ илагшадые тодоруулха, элирүүлхэ, урмашуулха хэрэг цехүүдтэ өөһэдтэнь даалгагдаа һэн. Бэеэ даангяар энэ асуудалаа шиидхэжэ һурахадань, алишье талаараа аша туһатай бшуу.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда ажалша коллективүүд үүсхэл, эдэбхиеэ бадаргааха гүйсэд арга боломжотой болоо. Мүнөө үедэ цехүүд доторой мүрысөө эрэшэмтэйгээр эмхидхэжэ, участогууд, бригадануудые эдэбхижүүлхэ, ажахын тоосоондо, подрядта оруулха худэлмэриие дам саашадань үргэлжэлүүлхэ шухала.

В. ГАВРИЛОВА,
Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй ажалай ба салин хүлһэнэй таһагай худэлмэрилэгшэ.

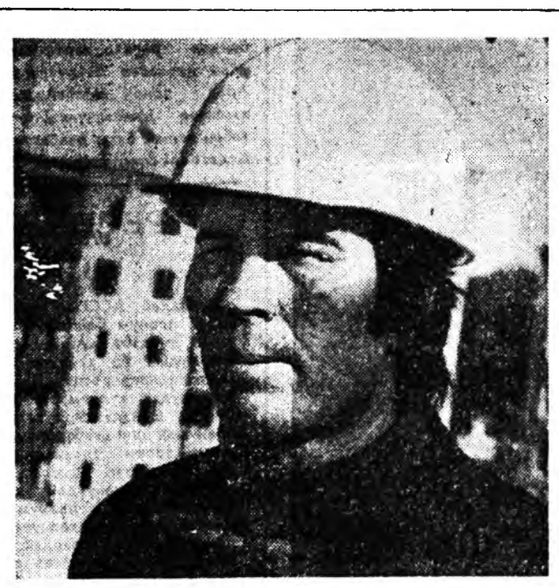

Барилгын талмайнууд дээрэ

ЕРБЫН БОДОНО

Селенгинскын «Березовый» гэжэ микрорайондо 60 бүлын байха байрын гүрбан гэр үнгэрэгшэ жилэй ноябрь һараһаа баригдажа байна. Целлюлозо-картоной комбинадай хүдэлмэришэд эдэ гэрнүүд соо ажаһууха юм.

Проектно-барилгын «Бурятгражданстрой» нэгэдэлэй В. Г. Малышевскиин хүтэлбэрилдэг бригадын Г. И. Фроловой звеногой коллектив эндэ барилга хэнэ. Тус звеногой бүридэлдэ 9 хабсаргагша, 5 модсшо дархан, кранай 2 жолоошон ороно. Тэдэнэр нэгэ гэрэй торхыень бодхоожо, дарханай худэлмэри хэжэ дүүргэжэ байна. Иигээд штукатур-шэрдэгшэд эндэ ажаллажа эхилхэ юм. Удаадахи гэрэй модошо дарханшуул үүдэ, сонхын рама һуулгана, хабсаргагшад түмэр-бетон хабтагайгаар гурбадахи гэрэй хана бодхооно. Тиин үнгэрһэн табан һарын туршада барилгашад нилээд ехэ худэлмэри хэ гэжэ ойлгохоор болоно.

Г. И. Фролов республикын барилгын талмайнууд дээрэ арбан хоёрдохи жилээ худэлжэ байна. Һүүлэй найман жилэй туршада звеное хүтэлбэрилнэ. Нэгэдэлэй подразделенинүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ тэрэнэй хүтэлбэрилдэг звено оло дахин шалгаржа гараа һэн. Байгша оной түрүүшын кварталай дүнгүүдээр тэдэнэр мүн лэ эрхимлэбэ. Бригадын гэшүүд хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл шудалһанай ашаар үндэр бүтээсэтэйгээр худэлжэ, амжалта түйлана. Хабсаргагша Владимир Михалев сэрэгэй албанай һүүлээр гурбан жилэй саана энэ звенодо ажаллахаяа ерээ һэн. Энэ хугасаа соо бетонщигой, гетнууршанай, герметизаторщигой мэргэжэл адли тэгшэгэр шудалжа, үнинэй худэлмэришэдһөө дутуугүй һайнаар худэлнэ.

Эдэ гэрнүүд соо орожо, барилгашадай хэһэн ажалые хараабди, Тэдэнэр һайн шанартайгаар худэлнэ гэжэ ойлгохоор. Үүдэн, сонхонуудынь һайнаар хоноон һуулгагданхай. Кухни, таһалгануудынь уужам, һэрүүл юм.

— Шэнэ гэр толлоһон хүнүүдэй баяртай байхаар эрхим шанартай байрын гэрнүүдые барихые оролдоноб. Тезд муу шэрээр, обой-саарһаар хангагдахадаа, энэ хүсэлнай мухардана. Тиимэһээ хүн зонһоо гомдол орохо ушернууд үзэгдэнөөр. Мүнөө хүтэлбэрилгэшдэй урда һайн шанартай иимэ зүйлнүүдээр хангаха эрилтэ табинабди,— гэжэ Г. И. Фролов хэлэнэ.

Шэнэ жэл болотор эдэ гэрнүүдые барижа, ашаглалгада тушааха гаһэн дээшэлүүлэгдэһэн социалис үялга абажа, үрэ бүтээсэтэйгээр ажаллана. Энэ зорилгоёо хараалһан саг болзортонь бэелүүлээ һаань, 180 айл бүлэ шэнэ жэлые шэнэ гэр соо угтаха юм.

М. СУТУРИН,

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: звеньевой Г. И. Фролов; В. Михалев; барилгын талмай дээрэ.

Авторай фото.

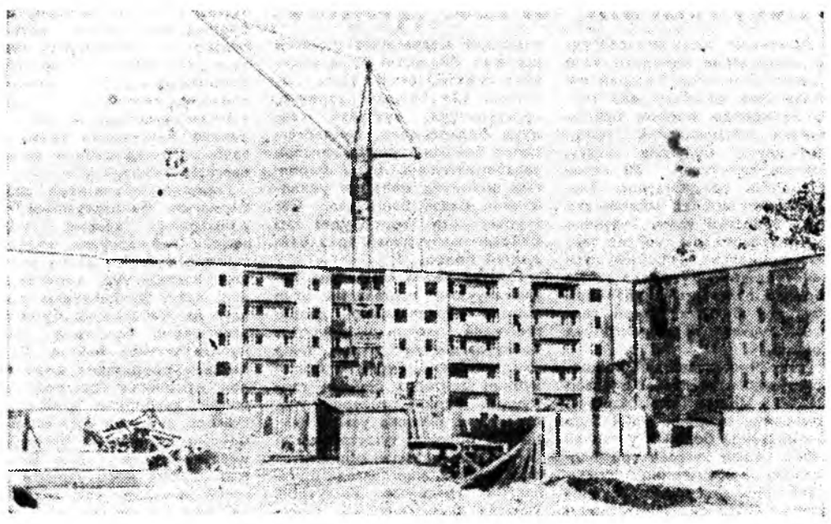

ЗАХИЛЫЕНЬ ДҮҮРГЭБЭ

Хүүргэнүүдэй түмэ

...та, 50-дахн он...
...тай хашалта х...
...олбоотой мат...
... шэнжэлхэ КП...
...юрогой комис...

...эмынь сагааруулаг... ...нүүдэй эрхэнүүдые, ...ные хангаха талаар ...гаануудта туһаламж... ...тула союзна болон... ...мито республикануу... ...ховно Советүүдэй, ...лутадуудай хизаарл... ...ной болон городск... ...дүүдэй дэргэдэ ба... ...һан комиссинууд ...дутуу дунданууды... ...да туһалха байна г... ...бюрогой комисси... ...жална.

Бэелүүлэгдэһэн хө... ...дүнгүүдые согсолхо... ...зубые һэргээхэ та... ...лүүлэгдэһэн хуули с... ...гаалгын, совет болон... ...на органуудай ажа... ...гые саашдань эдэ... ...нарижуулан һайжаруу... 40-дэхи онуудта, 50-... ...дай эхин үедэ хэ... ...шалта харшалтану... ...хидогшод туша... ...һэргээхэ нэмэлтэ... ...тухай» КПСС-эй Ц... ...тоолые, СССР-эй Ве... ...ведэй Президиумэй... ...январиин 16-най У... ...лан сэхээр бэелүүл... ...гэжэ тэмдэглэгдэ... ...ла хүдэлмэридэ б... ...дорхой хэрэг бүхэн... ...анхаралтайгаар, нар... ...жэлхэ шухала гэж... ...лэгдэж.

Гэм эмыень сагаа... ...һан хүнүүдтэ эрхэ б... ...тыһиень хангалгада... ...харшалатануудһаа... ...шодто хүшөөнүүдые... ...годо, тэдэнэй хүдө... ...һэн газарые болбосо... ...болголгодо совет э... ...та туһаламжа үзүүл... ...готойгоор арадай а... ...дай областной, хизаа... ...ведүүдтэ, союзна б... ...тономито республи... Верховно Советүүдт... ...лагдаһан комиссину... ...гэ дээшэлүүлхэ т... ...ниитые үргэнөөр ... ...ха туһай мүн лэ х... ...болобо.

«Москвагай контр... ...онно эмхи—«Хүдэ... ...нэй оппозициин бу... ...хэрэгээр сүүдлүүлг... ...нүүдые партида һэ... ...хай асуудалые хаг... ...гын дүнгүүд туһай ... ...ЦК-гай дэргэдэхи П... ...налтын комитедэй... ...лые комисси шагна... ...дэ мэдээсэгдэнэй ... ...хүнүүд сүүдэй гурм... ...сагааруулагдаа нэ...

20-дохи онуудай ... ...байһан «Хүдэлмэриш... ...позици» гэдэг бүл... ...сурталай үндэнэ нэ... ...асуудалнуудаар алд... ...тэй, теоретическэ б... ...хэрэгтэ бүтэшэгүй ... ...РКП(б)-гай Х съезд ... ...ришэнэй оппозиц... ...бодолнуудые бүрүү... ...эдэ бүгэдэ синди... ...анархис хэлбэрилтэй ... ...нэ һэн. Хожомоо ... ...дэ партийна үгэ бү... ...хөөрэлдөөнүүд дэ... ...шаан шүүмжэлэгдэ...

В. И. Ленинэй дүр... «Хүдэлмэришэнэй оп... хөбаадагшад эдэбхи... тическэ ажал ябуу... сүүлэгдэнэн байгаа. А... ников РКП-гэй Х съ... партийн ЦК-гай бүрэ... гэ. Тэрэ эсэ... шэдэй нуудал байда... жарууулха комиссие... ...һон, партийе арюу... ...бэй комиссийн бүрэ... ...һон байгаа.

А. Г. Шляпников... Медведев болон «Х... шэнэй оппозицидаа... шадай олонхид хой... дуу эндүүтэй хара... нуудһаа холодоо... дээжэ. 30-дахи он... ...ние гэмнэһэн п... ...ша, Советскэ Сою... ...ажал ябуулгаа... хилэгүй байгаа г... ...доо һэн. «Москва... революционно эмхи... мэришэнэй оппозиц... лэг гэдэг эмхидхэгд... ...гаа.

Эдэ бүгэдые, м... гуримаар А. Г. Шля... С. П. Медведевэй, ... колаенкын, А. А. Т... вай, В. Е. Тарасов... Демидовэй, М. А. В... гэм эзэмын сум с... даһые хараада абаа... эй ЦК-гай дэргэдэхи ... дэние (наһа бар... нонь) КПСС-тэ һэргэ... Ивановые партида ... үндэһэ баримтануу... Хожомоо ямаршье ... риматгүй политическ... гэнүүдтэй холбоогүй ... һэнэйнгээ түлөө ... ондо партийна гарг...

Дээрэ дурсагдаһан ... С. И. Масленников, ... но, М. Ф. Михайлов, ... копенко, М. И. Дога... Ружицкая, З. И. ... гэшэд урда тээн... ...зэргэдэ һэргээгдэ...

КПСС-эй ЦК-гай ... КПК-гай мэдээсэлые ... анхаралдаа абаба.

Политбюрогой ком... дэлмэри үргэлжэлүүл...

Арадай НАЙДАДУУД

САГАЙ ҺУДАЛАЙ СОХИСО СОО

...лэгшэ туһай ...бэшэхэнь бэрхэ... ...гэ магтажа, «үнэ... ...дэхүүлээ һааш, ...нь аягүй бай... ...ые буруу ойлго... ...б даа Илангаяа ...рилхы тушаал... ...гэбэл шүүмжэл... ...ые гэм эзэмэ тэ... ..., элдэб нэрэ... ...ба баримтануудай ...та колхозой ту... ...ми совхозой ди... ...йна секретарь ...ай үгэ хэлэхэнь ...ор болоо.

...о демократиин ...ыо юумые бай... ...лэдэг боложо ...ө хүдэлмэришэн ...элбэрилэгшэшье ...энэмнай ямар ...ын хэрэгтэ, ху... ...элгын аша ту... ...бүтээгдэ оруул... ...тай зон юу хэ... ...гэ сэхэ руунь бэ... ...болонобди.

...рель нарын ар... ...павловка тосхо... ...ордон соо Зэ... ...нютаг бүхэнэй ...ловлэгшэд — 600 ...хүн суглараад ...о Зэдын націо... ...риальна 520 до... ...округ һоо СССР... ...депутадта өөһэ... ...дадуудые дэб... ...СССР-эй ада... ...та кандидадуу... ...нэрэмжэтэ ко... ...на хонишон Ю. А. ...«Мир» колхозой ...Д. Ж. Аюшеев, ...хозой директор ...гэгшэд нэрлэг... ...Бидэр дээрэ га... ...өөһэд өөһэдыг... ...нуд тухай маг... ...үгэнүүдые хэ... ...ой түлөө халуун ...ан ялада зэдэ... ...ые зал соо һуу... ...олонхинь Михаил ...Спасовта эльэ... ...сдьхэлээ үгэн... ...гэжэ нэгэ бага ...ртоотой шангаар ...ө дээрэһээнь ойл...

...эн хурса, шэхэн ...хэлсэдэг. Хүнэй ...талые зон хуу ...байдаг ха юм. ...юмэ хэнэннинь ...адаг, алдар со... ...ь урид ябадаг

...ө жэшээ дурдая. ...ехозоо боложо ...тухай Петро... ...ной гү, али Зэ... ...мүн эндэхи он... ...нуудай зон яа... ...ндэхэб даа гэжэ

Арад зоной соёл болбосорол, эрдэм һургуулие, илангаяа экономическа мэдэсые дээшэлүүлхэ гээшэ манай обществые шэнэдхэн хубилгаха гол эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ һайн ойлгодог, тэрэниие хүсэндэнь хүргэхын түлөө бодотоор оролдодог хүнүүдэй нэгэн Михаил Александрович Спасов гээшэ. Ургажа ябаһан эдир үетэниие һайнаар хүмүүжүүлхэ, һургаха, ажалай дүршэл олгохо хэрэгтэ тэрэ юушье гамнадаггүй. Белоозёрско дунда һургуулида соёл тон ехэ туһаламжа хүргэнэ. Малшадай, механизаторнуудай үхибүүдэй байгаад һураха һайн интернат, мүн ажалай болон амаралтын зунай 2 лагерь эндэ бий. Бүхы багшанар һайн гэрнүүдлэй бодолтойгоор ажалаа ябуулдаг хүтэлбэрилэгшэ гэжэ бидэ хоорондоо хэлсэдэгбди. Хонишодой бригадануудта ажахын тоосоо нэбтэрүүлхын тула хэды ехэ оролдолго гаргаа гээшэб?! Бүхы малшад, механизаторнуудай дунда экономическа һуралсал эмхидхэхэ гэжэ түрүүшээр шанга эрилтэ табихадань, «ямар хашартай юм, энэнь хэндэ хэрэгтэй юм» — гэлдэхэ, гэмэрэлдэхэ зон үсөөн бэшэ бии һэн. Тезд мүнөө эдэ бүгэдын аша үрэ тобойсо хараагдажа байна. Нүүлэй хэдэн жилдэ ажахыда зуун эхэ хонин бүриһөө 98—100 хурьгад түлжүүлэгдэнэ. Хонин ажалһаа жилдэ 1 миллион үлүүтэй түхэригэй сэбэр олзо абтана. Хонишодой ажалай түлөөһэн һарадаа дунда эрэгээр 350—400 түхэригтэ (жэлэй тоосоогоор) хүрэнэ. Хонишодой гэрнүүдтэ дулаа үгэхэ зайн галай хүсөөр хүдэлдэг түхеэрэлгэнүүд, газова пеэшэнүүд тодхогдонхой. Иимэ эрхэ байдалда мүргаар хүдэлхэнь эшхэбтэр лэ, — гэжэ ахалагша хонишон Б. Ц. Айсуев хөөрөө бэлэй.

Ажахын олонхи хонишод, малшад, механизаторнуудтай хөөрэлдэхэдэ, хуул нимэрхүүгээр хэлдэг байна. Директорнай СССР-эй арадай депутадта кандидадаар заал һаа, дэбжүүлэгдэнэй гэжэ һанахадаа, бүхы юумые һайн тээшэнь үргэжэ, магтаалай үгэнүүдые юрэл аванс болгон хэлээ бэшэ гэжэ һананаб.

Энэ ажахыда обёорхоор һайн юумэн нээрээшье олон. Борьёогой совхоз бүхы республика соогоо, Зэдын районо дотор эгэзэл томо үйлэдбэриитэй ажахынуудай нэгэн. Жэшээнь, гансахан нёдондо эндэхид 120 мянган центнер теряа үргуулжа абаа. Үнгэрэн арбан нэгэдэхи табан жэлэйхитэй сасуулхада, нүүлэй 3 жилдэ эндэ тарианай ургаса хоёр дахин дээшэлүүлэгдээ. Отарануудтань 29 мянган хонин, тэрэ тоодо 14,8 мянган эхэ хонид харуулаагдана. Мүнөө совхоздо зуун эхэ хонин бүриһөө дунда эзрэгээр 104 хурьгад түлжүүлэгдэнэ. Түрүү хонишод М. Н. Норбоев, С. С. Цыдупов, В. Д. Мансорунов, Б. Ж. Яковлев гэгшэдэй бригадануудта зуун эхэ хонин бүриһөө 111—118 тэй болонхой, — гэжэ Зэдын арадай депутадуудай Советдэй райгуйсэдкомой эрдэм һуралсалай таһагые даагша К. Д. Лумбунова хэлэнэ.

— Юрын хүдэлмэришэдэй хүтэлбэрилэгшээз магтахань хоморшог ааб даа. Тиигэбэшье манай совхозой директор ёнотойл мүнөө үеын, хохурьгад томо болгогдожо байна.

— Гээгдэнтэжэ ябадаг байһан һү һаалиингаа фермыешье урагшань гаргаха гэжэ ехээр оролдонобди. Хэрбээ жэлэй түрүүшын кварталда 1903 центнер һү һаака даабаритай һаа, тэрэниие 2332 центнертэ хүргөөбди. Үнгэрэлдэхэдэ... юумэн өөрөө элбэг болошохогүй. Тиимэһээ өөһэдынгөө ухаагаар бодожо, онол оншыень оложо, гол үйлэдбэриһөө, гадуур, фермэ болон цехүүдые эмхидхэхэдэмнай, нэгэдэхээр, зониие эдеэ хоолоор, хубсаһаар хангаха, хоёрдохёор, иланГаяа гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые ажалтай болгохо аргатаи болоно. Энэмнай миин хүлеэгэзд байһанһаа дээрэ, — гэжэ Михаил Александрович хэлэнэ.

Унэхөөрөө «Хэбтэнэн шулуун доогуур үһан урдадагүй» — гэжэ хэлсэдэг. Бодоторр бэдэрһэн хүн юумэнэй захада хэзээшье гарадаг ха юм даа. М. А. Спасов эгээл тиимэ, ажахын, хүнүүдэй ажабайдалай элдэб олон өрёо асуудалнуудһаа хулжадаггүй, тэрээндэ зуб харюу заатагүй олохо, шухала хэрэгүүдые эрхэ бэшэ шиидхэхэ гэжэ оролдодог хүтэлбэрилэгшэ. Совхоздо хэгдэжэ байһан эдэ бүхы юумэн энээниие бодотоор гэршэлнэ. Ажахыда бүхы юумэнэй урагшатай һайн ябежа байһаниие баһа нэгэ иимэ жэшээ баримтална. Нүүлэй хэдэн жилдэ хүдэлмэришэдэйнь дундаһаа үсөөхэниинь лэ ондоо тээшээ гаража ошоһон байха, харин эндэ ерэжэ хүдэлхэ дуратайшуул олон болонхой Хэдэн жилэй туршада эндэ нэгэшье мэргэжэлтэнь һэлгэгдээгүй.

— Оройдоо дутуу дундагүй ажал гэжэ байдаггүй. Мандашье тиимэ юумэн бии. Тиигэбэ яабашье манай эндэхи эрхэ байдалда хүн бүхэнэй булта оролдожо хүдэлөө, тэдэнэй ажалай, ажаһуудалай эрилтые һайнаар ханГаха һаа, хилэмэ талха, һү, мяха, огородой эдеэ зондо дутамаггүйгөөр үгэхэ арга бии. Энэл арендэ подряд, ажахын тоосоон сэхэ туһалха ёнотой. Хүдөөгэй зон хотынхиһоо, дутуугүй гэр байратай, соёл гэгээрэлтэй ажаһууха эрхэтэй. Тэрэниие бэелүүлхын түлөө тэмсэхэ эзргэтэйбди, — гэжэ нүхэр Спасов хэлэнэ.

М. НАМЖИЛОВ.

Зэдын район.

Номой шэнжэлэл

ХҮЛЭН-БҮЙРЭЙ БУРЯАДУУД ТУХАЙ

Хитадай Арадай Уласай Үбэр Монголой соёлой хэблэлдэ бодонгууд отогой Абида гэжэ хүнэй найруулһан «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» гэжэ нэрэтэй һонин ном Хайлаар хотодо 1982 ондо хэблэгдэһэн байна. Ном найруулагша Абида болбол хитад, япон, ород, монгол хэлэнүүдые мэдэхэ хүн байна. Зүгөөр түсхай зиндаатай түүхэшэ эрдэмтэ хүн бэшэ ха.

Бодонгууд Абидын найруулһан «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» гэжэ бэшэ аэбан юһэн булэгтэй. Эдэ булэгүүдэйнь тус бүриин нэрэнүүдые нэрлэбэл, энэ номой гол удха сүм гаража, һонирхолтой байхе гэжэ һанагдана. Арбан юһэн булэгүүдэйнь нэрэнүүд иимэ: «Буряад-монгол арадай бүридэсэ», «Чингэс хаанай үедэхи буряад-монголшууд»; «Монголой хаанта түрэлтэй бүтэран ядарһанай дараахи буряад-монголшууд»; «Ородуудай ... буряад-Монгол орондо ерэжэ эхилһэниинь»; «Будлын шажанай долгорэнэниинь»; «Буряад-Монголой ажабайдалай хубилалта, засаг захиргаанай байгууламжа, ажахы ба тэрэнэй хүчжэл, соёл болон һургаН хумүүжүүлхы байдал»; «Улас түрэлэн хүдэлгөөнэй ябадал»; «Шэнэхээнэй буряадуудай эхилэлтэ, тэдэнэй Хүлэн-Бүйр аймагта нютагжаһанай дараахи засаг захиргаанай байгууламжа»; «Ринчин-Доржо баянай хэрэг малшадые дахуулжа, Силин голдо нүүжэ ошоһониинь»; «Хүлэн-Бүйр аймагта буряадуудай ерэнэнэй дараахи байдал»; «Японой эзэрхэг түримхэйтэнэй колониелизмын үедэ буряадуудай байдал»; «Дэлхэйн хөөрөө-гаар дайнай үе»; «Японой колониализмын сүйрэн бутаралга»; «Ринчин-Доржын хубисхалда эсэргүү урбалга»; «Коммунис намай ударидалга доро Хүлэн-Бүйр орондо сэсэглэн хүгжэжэ байгаа буряад-монголшууд».

Гадна энэ номой редактор хуасай отогой Дугер-Жаб гэжэ хүнэй бэшэнэн оршолой хэдэн үгэтэй, найруулагша бодонгууд Абидын ударидахалтай, түгэсхэлэй үгэтэй ешаглан хэрэглэһэн номуудай нэрэтэй «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» гэжэ ном арбан юһэн булэгтээ хамта 114 нюурта хэблэгдэһэн байна.

Тобшолон хэлэхэдэ, бүгэдэ Буряад-Монголой түүхые бодонгууд Абида эртэ урда балар сагаа эхилэн, 1922 он хүрэтэр бэшэнэ. Харин Хитадта нүүжэ ошоһон Шэнэхээнэй буряадуудай түүхые 1918—1922 онуудай үеһөө эхилжэ, 1966 он хүрэтэр тайлбарилна. Бодонгууд Абидын найруулһан «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» манай зүблэлтын түүхэшэ эрдэмтэдэй марксизм-ленинизмын суртаалай үндэнэ барижа бэшэһэн номуудай ухаан бодольнь гол болгожо бэшэгдэнэн эрдэм шэнжэлгын талаар гүнзэгы удха шанартай һонин зохёол болоно гэжэ минии һанаанда үзэгдэнэ. Иимэ ушарһаа энэ ном зүблэлтын эрдэмтэдтэ болон үргэн буряад уншагшадта ехэ һонирхолтой таарамжатайгаар хүлээн абтагдаха байхань дамжаггүй гэжэ һанагдана.

Ород, буряад арадуудай түүхэтэ хани барисаан тухай, Октябриин Агуучехэ хубисхалай аша туһа тухай Абида ном соогоо иигэжэ бэшэнэ: «**Түүлдэжэ ерэхэдэ, орос арадай ажахын ба соёл болбосоролой буряадуудай байдалда ехэхэн һэрилтэ үгэнэнь, тэдэнэй ажахы ба соёлдо зохихо хүгжэл болон нүдөө үзүүлһэн үнэгэрэлтые, дэлхэйн анхадугаар дайнай үеын байдалые. Орос арбан һарын хубисхал Орос орондохи үсөөн тоото үндэнэтэниие хаанта хархис засагай дарлалтаһаа сүлеөлһэн түүхэтэ үнгэрэлтые, Ленинэй ударидаһан Зүблэлтын эб хамта намай ударидалгаар ниигэм журамай замаар урагшалһаниинь тодорхойлхоёо хүсэнэн бэлэйб».**

Бодонгууд Абида «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» зохёходоо, хуушан монголоор бэшэнэн урданай юрэнхыдее хэлсэдэг угай бэшэг гэжэ алдаршаһан, Агын тайшаа ябаһан Тобойн Тугэлдэрэй найруулһан «Буряадай түүхэ», галзууд отогой зайһан Хубитын Шираб-Нимбуугай бэшэнэн баһа «Буряадай түүхэ», мүн урдахиинхитай адли нэрэтэй сагаангууд обогой гулваа Ванданай Юмсэнэй зохёоһон гар бэшэмэл номуудые гол үндэнэ барижа ажаллаһан байна. Гадна бодонгууд Абида өөрынгөө ном бэшэхэдээ, арадай дунда хэлсэдэг түүхэн гүн удхатай аман зохёолнуудые нарин хинажа ашаглажа, үргэнөөр хэрэглэнэн байна. Түүхэн удха шанартай аман зохёолнуудые мэдэхэ нютагай үбгэдые үргэн, хүндэлэн соносожо, хэлэнэн түүхэнүүдыень бэшэжэ абаһан, һүүлдэнь тэрэ убгэдэйнгөө нэрэнүүдые Абида тоолоно. Тиихэдэ ашаглаһан номуудаа тоолоходоо Тобойн Тугэлдэрэй, Ванданай Юмсэнэй, Хубитын Шираб-Нимбуугай зохёоһон «Буряадай түүхэ» гэжэ гар бэшэмэл номуудые тон түрүүн изрлэнэ. Иимэ ушарһаа Абидын «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» ехэ һонирхолтойгоор илангаяа удхаарав үргэн баялигаар үзэгдэнэ. Жэшээлбэл, Хубитын Шираб-Нимбуугай 1887 ондо зохёоһон «Буряадай түүхэдэ» 1840 оной үедэ 18—55 наһанай эрэ амин зоной дунда хахадынь үндэнэн үзэг бэшэг монголоор мэдэхэ болоһон байна гэжэ Абида онсолон тэмдэглэнэ. Тэрэ үедэ һүргүүли үгы болобошье, эхэ эсэгэнэр оршон һууһан хүршэ ямар нэгэн монгол бэшэгтэй эрдэмтэй хүндэ үхибүүдээ эльгээжэ, ном бэшэгтэ һургадаг нангин заншалтай байгаа гэжэ найруулагша тайлбарилна.

Монголой суута, 1240 ондо зохеогдоһон «Нюуса тобшодо» дурдагдадаг буряад отогууд хори-түмэдүүд, булгадууд гэхэ мэтые дурдаад, эдэнэй эртэ балаар сагаа эхилэн эзэлһэн газар нютагуудые Байгал далайн хойто захаһаа Барга орон хүрэтэр урда захада дэлгэрнэ гэжэ һонирхолтойгоор тайлбарилхадее, үндэнэн болгон, хуушанай бөөнэрэй дуудалга гү, али бөөлэлгэдэ нютагай эзэдые дурдадагыо томилно:

Далайн хоолой буудал
миний,
Даган тала һуудал миний.

Далайнь хадаа Байгал далай гэжэ эли, зүгөөр Даган тала гээшэнь Үбэр Монголой Хүлэн-Бүйрэй аймагта оршоһон Шэнэ-Бергын Зүүн хушуунэй нютагтахи үндэр үүла болоно.

1948—1949 онуудһаа эхилжэ, Хитадай арадай хубисхалай ашаар, Хитадай эб хамтын намай ударидалга доро Шэнэхээнэй буряадуудай сүлеөтэ шэнэ байдал түхэй бэшэхэдээ, ажахы болон соёл болбосорол, үгэгэрэлэй багашье бэшэ амжалтанууды тэмдэглэнэ. Мүнөө сагай Шэнэхээнэй буряадуудай түүхые 1966 он хүрэтэр — Хитадай ехэ үймеөтэ хархис хашаралтай, эбдэрэлтэй «соёлой хубисхалай» эхиндэ тулгаад болишоно. Энэнь гэйхамаар бэшэ — Мао Цзэдунэй нэрые нэгэшье дурданагүй. Гадна Абидын олон жилдэ суглуулһан буряад арадай түүхэдэ хабаатай ном судэр, саарһа дансачууд, олон янзын тэмдэглэлнүүдыень «эдир залуу соёлой хубисхалшад»— хүнэйнбинүүд сүмөөр үгы болгоһон бэлэй гэжэ найруулагша шаналан һанаһан сэдьхэлээ домоглоно.

1922 онһоо хойшо олон шалтагаанаар Буряад-Монголһоо ошоһон хэдэн бүлэг буряадуудай нүүжэ ерэхэдэ. Манжуурай Хүлэн-Бүйрэй аймагта хамтадаа 17 хушуун байһан байна: Солон бөргэдай найман хушуун, Шэнэ баргада нэйман хушуун, өөлэд монголшуудай нэгэ хушуун, эдэнэ дээрэ буряадай нэгэ — Шэнэхээнэй хушуун нэмэжэ тогтоогдоһон байгаа. Тэрэ үедэ энэ хушуундэ 700-гаад айл, 3000-һаа үлүү амин зон, 30 000 түхэй табан хушуу малтай байгаа. Мүнөө сэгта 1966 оной тоо бүридхэлгын дэнсаар 7 000 түхэй хүн амин зон, зүгөөр 1947 ондо 16 700 толгой мал байһанаа, 1953 ондо малайнь тоо 65 000 толгой хүсэнэн байна. 1966 оной малай тоогой денса байхагүй, одоо хэды малтайень мэдэхэ аргагүй — ехэ үсөөн болоһон байхадань дурденагүй ёнотой.

1948 ондо Шэнэхээндэ гансал эхин шатын һургуули байһанаа, 1966 ондо эдэнь арбан гаран болоһон байна. 90 хуби багашуул эхин шатын һургуулида һурадаг болоһон байна. Шэнэхээнэй буряад айлнуудай 70—80 хубинь өөдолой машинануудтай. Тиихэдэ һү булэдэг машинануудтай болоһон айлнууд тэрэ тухай олон. 90 хуби айлнууд радиотой, зарим айлнууд модон байшан гэр барижа ородог болонхой. Зарим гэрнүүдтэ зайн гал ороолагдажа эхилһэн, нүүдэл байдалнаа аалиндаа һуудал байдалда орохын эхин табигдажа байна хэбэртэй. Малай үүлтэр һайжаруулха ябадал, үбэлэй сэгта малаа байлгаха дал һарабша баридаг, үбһэгэ сабшадаг болохо гэхэ мэтын шэнэ ажалай заншалнууд бии болоһоор үнинэй хөш. 1958 онһоо хойшо коммуна тогтоохо түргэдүү зүүнэйхиин огто буруу хэмжээ ябуулганууд бутэжэ шадангүй хоссэһон, одоо үедэ Шэнэхээнэй буряадууд ехэнхидээ умсынгээ мал ажалтай, нүүдэл байдалтай, һэеы гэрээрээ һуудаг зөөдөө ха. Хитадай уласай байдалда Шэнэхээнэй буряадууд тусхай үндэнэтэн гэжэ илгагдадаггүй, барга монголнуудай тоодо ороод байдаг зеншалтай, тиигэбэшье буряад зон гээшэбди гэжэ үндэнэнэйгөө үг гарбалай үзэл сэдьхэлые тэдэ мартаагүй, Буряад ороноо түрэл гол гуламта нютагнай гэжэ нангин сэдьхэжэ ябаһан бодолоо үдэжэ, үргажа ябаһан залуу һүрэгтөө мэдэрүүлэн, түрүү һаалтан бодонгууд Абида, хуасай Дугар-Жаб мэтын олон хүнүүд дэбжэжэ, «Буряад-Монголой тобшо түүхэ» найруулжа, хэблэжэ гаргаба гэжэ бодоноор.

Бодонгууд Абидын зохёоһон «Буряад-Монголой тобшо түүхые» хэблэнэнэй һүүлдэ 1985 ондо мүн Хайлаар хотодо «Шэнэхээнэй буряадшуудай ойрын түүхын тоймо» гэжэ 32 нюуртай богонихон номые дурбэн хүн — баһал бодонгууд Абида, Димчиг, Болод Лхамосүрүн — «эмхидхэгшэнэр» боложо хэблэжэ толилһон байна. Тиихэдэ энэ номоо «дотоодо материал» гэжэ нэрлэһэниинь һонирхолтой. Энэ богони номые урдахи Абидын номтой эзэгшүүлжэ үзэхэдэ, хоёрдохи номынь түрүүшынь номоо тобшолһон, богони болгоһон байна. Нэмэри тодорхой юумэн гэхэдэ, Шэнэхээнэй буряадууд гурбан һомон болодог байна — Шэнэхээн бэруун, Шэнэхээн зүүн, Мүнгэн-Шулуун — энэ гурбан һомон Эвенк үндэнэтэнэй өөрөө засаха (автономито) хушуунда харьяатай боложо оршодог болоно. Гадна энэ номдо баһа нэгэ онсо тэмдэглэл байна: 1948 оной Шэнэхээн нютагай хүн аминай бүридхэлгын үндэнөөр 3 600 түхэй зон байһанаа, 1982 оной бүридхэлгөөр 6.000 гаран зон болобо.

Энэхэн номой зурагуудые харахада хитадай үрдын ударидагшад Лю Шаоци, Чжу Дэ, Дун Биу, мүнөө сагай ударидагша Чжао Цзыян Шэнэхээн нютагаар ябаһан, буряад айлнуудта ороһон, олон малша зоноор золгоһон, хөөрэлдэнэн байна. Эдэ зурагууд түхэй Хүхэ-Хотодо һуудаг Агын үгсаатай профессор Албажаниіва асуухадаа, Хитадай эдэ томо ударидагшад Орос орониһоо ерэнэн буряадуудай дунда ябанабди гэжэ мэдэнэ гү гэжэ һонирхоходомни: «Мэдэнгүй яахаб, мэдэн гэжэ мэдэнэ бэ», — гэжэ хариусаа бэлэй.

Дээрэ дурдагша бага ехэ хөөр номуудые адаглан үзэхэдэ, хариин Хитад орондо нютагжаһан үсөөхэн бүлэг буряадууд ажабайдалаар, соёл болбосоролой талаар түрэл нютагайнгаа СССР-тэ харьяата буряадуудһаа холохон гээдэнэн болобошье, өөрынгөө үндэнэтэнэй ёно заншалые, соёл болбосоролые, түрэлэн хэлые, монгол бэшэг болон илангаяа буряад нангин сэдьхэлээ алдаа хаяагүй, мүнөө саг түрэтэр орхингүй абажа ябаһаниинь гайхалтай, баярлажа үзэмөөр. Тиихэдэ бидэ түрэл нютагтаа юугээршье ядаагүй ажаһууһан ead, арадайнгаа ёно заншалые зарим үшарта сүм алдаһан, түрэлэн хэлээ мэдэхээ болиһон зөлуу һүрэг мэргэжэлтэдэй, ноед һайдай, монгол бэшэг огто мэдэхэгүй эрдэмтэдэй саг ерэхэ, үнгэрхэ бүри олон боложо байнаниинь голхормоор.

Шэнэхээнэй буряадуудай ажаһуудаг Хүлэн-Бүйрэй аймаг Үбэр Монголой харьяата байһан тула энэ автономито үндэнэнэй аймаг тухай хөөрөнэгэн үгэ хэлэе. Үбэр Монгол болбол Хитадай Арадай Уласай автономито табан аймагай нэгэн болоно. Энэ аймагта доторой найман бага аймагуудтай — Хинганай, Силинголой, Улаан-Цабай, Баянголой, Ихэчжаогай, Алашаанай, Хүлэн-Бүйрэй; эдэ аймагууд хамта дээрээ 101 хушуунһаа бүридэнэ. Үбэр Монголой автономито аймаг 1947 оной майн 1-дэ тогтоогдоһон юм. Тэндэ мүнөө 20 миллион 67 мянган амин хүн һууна. Тэдэнэйнь 3 миллион тухайнь монголшууд. Мүн олон үндэнэтэн чахар, хоршин, өөлэд, үзэмчин, дагуур, барга, буряадууд гэхэ мэтэнүүд хубаран ажаһуудаг байна. Үбэр Монголой аймаг эрдэм шэнжэлгын 34 институтэй, дээдэ 13 һургуулитай, ажахын, соёл болбосоролой талаар ябаһа амжалтатай, доторой байдал аажам номгон, арадай байдал али болохоор һайжаржа байһан маягтай. Үбэр Монголой түб болохо Хүхэ-Хото мүнөө сагай олон дабхар ехэ гэрнүүдтэй томохон хото болонхой. Тэндэ Үбэр Монголой суута университет, багшын дээдэ һургуули, бага яһатанай багшын институт, бага яһатанай эмэй институт гэхэ мэтэ олон һургуулинууд бии.

Хүлэн-Бүйрэй аймагта буряадууд ажаһуудаг бэшэ, харин Хайлаар хотын дэргэдэ, Хүхэ-Хотодо үсөөн бэшэ һуудаг. Тэдэнэй дундаһаа олон эрдэмтэдшье гаранхай. Профессор Албажан тухай дээрэ дурсаа бэлэйб. Эдэ буряадуудай түрэл садан Ага, Хори, Яруунгаар олон бии, эдэнэй зарим нэгэниинь Совет орон Хитад хоёрой хоорондохи харилсаанай һайн болоһоной ашаар айшалжа, хоёр-нэгэн һараар түрэлхидэйнгээ уряалаар манай гүрэндэ ерэдэг болонхой. Харюудань нютагтаа һууһан тэдэнэй түрэлхид баһал уряалаар Хитад орондо зүндээ ябадаг болонги. Энэ һайшаалте ябадал манай буряад арад зондо түрүүшынхээ үзэгдэжэ байгаа шэнэлэн хубилалтын арадшалһан ёноной аша болоно. Нүгөө талаһа, Хитадташье һуугша буряадууд СССР-эйшалжэ ерэхэдэ, манай социалис гүрэнэй амжалтые али талааршье өөрынгөө нюдөөр хаража ошоходоо, баяртай бусаад, илангаяа улас түрэлэй талаар ехэл гэгээрнэ хэбэртэй. СССР КНР хоёр социалис гүрэнүүд байһан болохоор эбтэй эмхитэй, аха дүүгэй хани барисаа үргэдэхэ, һөөн хууша ёноор амгалан һууха болоһониинь дамжаггүй. Манай хоёр ехэ гүрэнэй хоорондын хилэ амгалан байдалай, хани нүхэсэлэй, хани барисаанай хилэ болохо ёнотой. Май һарада болохоо байһан совет-хитадай эгээл дээдэ тушаалтадай уулзалга Бэжэн хотодо болохыень манай хоёр арадууд һонирхон, найдан хүлеэжэ байна, энэ уулзалгын дүн улас түрэлэй талаар ехэл гэгээрнэ хэбэртэй.

Р. ПУБАЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор.

...ҮҮДЭЛ ЗАСЕДАНИ

...С-эй Верховно ...эрдэм һуралсалай ...ургэлжэлэн ко... ...заседани Му... ...оо. «КПСС-эй ...КПСС-эй ЦК-... ...(1988 он) Пле... ...ринүүдэй үн... ...эрдэмэй, ...гэл олгодог ...реформо бее... ...Мухар - Шэбэ... ...ютагай Сове... ...г хүдэлмэри... ...зубшэн хэлсэг... ...Советэй гүйсэд... ...С. Н. Баиров ...р энэ асуу... ...Районно Со... ...ой таһагуудые ...хэ болон со... ...дэй гүйсэдко... ...шэнэр, колхоз, ...ойной органи... ...ии зургаануу... ...пшэд комис... ...сиин заседанида үргэдһан байна.

Саг үргэлжэн комиссиин заседани дээрэ 17 хүн һанамжаяа хэлэбэ. Арадай һуралсалай ветеран Д. Д. Дашиев, Хушуун-Үзүүрэй болон Калиновскын сельсоведүүдэй гүйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэр Б. Д. Гончиков, Е. Е. Болонев, Сутайн, Суулгын, «Одон» совхозуудай директорнууд Д. Е. Кравцов, В. Л. Цыренов, Д. Р. Эрдынеев, СПТУ-гай филиалай директор В. Д. Удальцов, райгуйсэдкомэй дотоодын хэрэгүүдэй таһагай начальник В. Д. Бочиктоев, республикын арадай эрдэм һуралсалай министр П. Ф. Бардаханов, комиссиин түрүүлэгшэ В. И. Трофимов болон бусад тэрэ тоодо оролсоно.

Районой һургуулинуудай хүдэлмэри һайжаруулха, энэ хэрэгтэ нютагай Советүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ, предприятиин үргэдхэхэ асуудал мүнөөшье болотор шиидхэгдэнэгүй. Хэдэн һууринуудта ясли-садууд баригдаха ёнотой байгаа.

Зарим ажахынууд, жэшээлхэдэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз, Суулгын совхоз һургуулинуудта трактор, автомашина бусад зэр эзмэгүүдые үгэнэгүй. Спортивна хэрэгсэлнүүд, мебель болон бусад юумэнүүд һургуулинуудта дутадана. Районой хоёр СПТУ кадрнуудые бэлдэхэ асуудал гүйсэдөөр шиидхэжэ шаданагүй.

Нютагай Советүүд багшанарай, ясли-садуудта ажаллагшадай һүүдэл байдалые һайнаруулха талаар хэмжээнүүдые абзнагүй. Район соо 70 багша өөрынь бэйрагүй юм. Тиимэһээ багшанарай нэгэ газартаа удеан саг соо ажалладаггүй үшөр энэзнһээ уламжална. Калиновкын дунда һургуулида мүнөө болотор химиин, биологиин, англи хэлэнэй багшанууд үгы байнаар.

Үхибүүдые халуун эдеэ хоолоор хангаха асуудал һургуулинуудта мүргаар шиидхэгдэнэ. Медицинскэ хангалга һайн гэхын аргагүй.

Районно, сельскэ, сомоной Советүүд, арадай эрдэм һуралсалай таһаг, һургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэд һуралсалай хүдэлмэри хубилган шэнэдхэхэ, һурагшадай эрдэм мэдэсэ дээшэлүүлхэ, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ шэнэ онол аргануудые хэрэглэхэ талаар оролдолго багаар гаргана.

Һурагшадаа эрдэм-техникын түйлалтануудтай таниулуулха, информатика болон т

ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ СЭРЭГШЭДЭЙ УУЛЗАЛГА

УЛААН-ҮДЫН Советскэ райондо ажаһуудаг интернационалист сэрэгшэд «Океан» кафедэ һаяхан сугларае һэн. Тэдээнтэй уулзахаяа Улаан-Үдэ хотын, Советскэ районой партийна совет болон ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд ерэһэн байна.

ВЛКСМ-эй горкомой секретарь П. Ильин богонихоноор үгэ хэлээд, уулзалга нээбэ.

— Юрын эрхэ байдалда таанадые үүлзуулха гэһэн һанаан үнинэй бии һэн. Имагтал иимэ байдалда бэе бэетээ дүтеер танилсахадаа, ажал хэрэгүүд тухайгаа хэлсэхэдэ, һанал бодолоороо хубаалдахада таарамжатай зохидшье, ойлгосотойшье байдаг ха юм даа,— гэжэ тэрэ хэлээ бэлэй.

Удаань КПСС-эй горкомой нэгэдэхи секретарь П. А. Чукреев дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

Нэн түрүүн бэе бэетээ һайнаар танилсахын тула иимэ уулзалга эмхидхэгдэһэн байгаа гэжэ тэмдэглэбэ. Афганистанда алба хэһэн хүбүүдэй ажабайдалда үшардаг бэрхэшээлнүүд олон. Тэдэнние шиидхэхын тула эрид хэмжэнүүдые абаха хэрэгтэй. Элдэб эмхи зургаануудай, захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэд сугларае хадаа ойрын сагта бэелүүлжэ шадамаар, тодорхой шиидхэбэринүүдые абаха бээ гэжэ найдагдана.

Интернационалист сэрэгшэд обществын түшэг тулга, хубилгаан шэнэдхэлгын хэрэгые бэелүүлхэ горитой хүсэн гэжэ горкомдо, райкомдо һайн ойлгоно. Тиимэһээ дайн дажарай аюулта гал дулэн соогуур гараһан эрэлхэг хүбүүдтэ ехэтэ найдадаг байна.

Интернационалист сэрэгшэдэй олонхидынь хотынгоо элдэб предприятинуудта эрхимээр ажаллана. Олонхидынь гэр бүлэтэй, үри хүүгэдтэй болонхой. Иигээд байхадаа, тэдээндэ амяараа гэр байра заатагүй хэрэгтэй. Тусхай тогтоолой ёһоор, эдэ хүбүүд гэр байраар түрүүшын эллжээндэ хангагдаха ёһотой. Мүнөө үедэ 122 «афган» сэрэгшэд иимэ эллжээндэ тоологдоно. Гэхэ зуура Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветерануудтай суггаа нэгэ эллжээндэ юм. Энээнһээ болоно, хубүудые байраар хангалга унжагайруулагдана. Энээнние хараада абаже, интернационалист сэрэгшэдэй тусхай эллжээ байгуулха тухай шиидхэбэри горгүйсэдком абанхай юм. Тэрэнэй ёһоор, хубүудые гэр байраар хангалга эрид түргэдүүлэгдэхэ эзргэтэй.

Залуушуулые хумүүжүүлгэдэ интернационалист сэрэгшэд ехэ үүргэ дүүргэнэ. Энээнние дэмжэхэ, али болохоор туһалха шухала. Партийна органууд, Соведуудэй гүйсэдкомууд хүбүүдтэ туһалхаар бэлэн.

Ороноймнай олохон хотонуудта интернационалист сэрэгшэдэй соведүүд байгуулагданхай юм. Манай республикада, Улаан-Удэдэ иимэ совет байгуулхаар болоо бэшэ гү гэһэн асуудал табигдаа һэн.

Үгынгөө түгэсхэлдэ нүхэр Чукреев КПСС-эй горкомой, горгүйсэдкомой зүгһөө хубүүдые Агууехэ Илалтын һайндэрөөр амаршалаа.

Уулзалгада байһан хүбүүд еер еерынгөө һанамжа дурадхалнуудтай танилсуулба. Жэшээнь, мүнөө Монголой Арадай Республикада сэрэгэй албанда байһан прапорщик С. Дубровин иигэжэ хэлээ:

— Эдиршүүлэй дунда яуулагдажа эхилһэн сэрэгэй-патриотическа бүхы худэлмэрие эрид һайжаруулха саг тулажа ерээ. Сэрэгэй патриотическа клубуудые хүтэлбэрилэгшэдэй ганса эдэбхи үүсхэлээр бүхы юумэн хэгдэхэеэ байнагүй. Тэдээндэ туһалха хэрэгтэй. Илангаяа мүнгэнэй талаар. Тиимэһээ энэ уулзалгамнай ехэ удха шанартай болоно ха юм.

Хоёр жэлэй урда би сэрэгэй патриотическа клубуудые эмхидхэлсээ һэм. Мүнөө эрэдэ адаглахадамни, эрхэ байдал хубилагүй шахуу. Мүнгэн, зөөри үшөөл дуталдаһаар. Клубуудта хүбүүдэй олоор ябадаг болоһондо омогорхоморр. Мүнөө дүрбэн зуугаад хүбүүд тоологдоно. Гэхэ зуура тэдэнэй хэшээлнүүдые үнгэргэдэг байра һайжараагүй. Унеехил үйтан, шииг нойтоор элбэг подвал.

Сэрэгэй патриотическа нэгэдэлэй түрүүлэгшэ С. Киселев клубуудай худэлмэри тухай хөөрэжэ үгөө һэн.

Тэрэнэй хүтэлбэрилдэг нэгэдэлдэ сэрэгэй-патриотическа 7 клуб ородог юм. Нэрлэбэл, «Лидер», «Авангард», «Флагман», «Маяк», «Каскад», «Альфа», «Гюйс» болоно. Клубуудые хүтэлбэрилэгшэдһөө гадна инструкторнууд бии. Үгленнһөө эхилээд удэшэ орой болотор худэлдэг. Харин ороймдоол 90 түхэриг салин абадаг. Булта шахуу гэр бүлэтэй, үри хүүгэдтэй юм. Энэ асуудалые илангаяа анхархыень үгэ хэлэгшэ уулзалгада сугларһан партийна, совет болон ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ һануулһан байна.

Байгша оной март һарада Магадан хотодо «Атака-89» гээд нэрлэгдэһэн сэрэгэй һуралсал үнгэрэгэгдее һэн. Тэрээндэ хабаадалсахаяа манай интернационалист сэрэгшэд уригдажа ошоһон байна. Сэрэгэй һуралсал һонирхолтойгоор үнгэрее гэжэ хүбүүд тэмдэглээ. Магаданай сэрэгэй-патриотическа клубуудай мэдэлдэ нэгэ танк, вертолет үгтэнхэй юм. Тиимэһээ эдиршүүлые сэрэгэй албанда бэлдэхэ худэлмэриин тэндэ үрэ түгэсеер ябуулагдажа байһаниинь гайхалгүй.

Уулзалгада байһан сэрэгэй тушаалтадта хүбүүд олон асуудалнуудые табяа. Республикын сэрэгэй комиссар В. И. Корпусов, Советскэ райвсенкомадай худэлмэрилэгшэ Н. Ж. Тастелеев асуудалнуудта харюусаа.

Клубайнгаа нэрэ дээрэ гүрэнэй банкда счёт нээхэ туухайгаа «Авангард» клубай хүтэлбэрилэгшэ А. Дружинин мэдүүлээ һэн. КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь В. П. Грехов иигэжэ дурадхаба:

— Счёт нээһэнэйтнай һүүлдэ гурба хоноод байхада, табан мянган түхэриг оруулхабди. Даб дээрэ хүрэхэ бээзэ?

— Хүрэхэ,— гэжэ харюусаад, А. Дружинин һайниие хүргее һэн.

Афганистанда сэрэгэй алба гараһан хүбүүдэй олонхидынь сэрэгэй-патриотическа худэлмэридэ хабаадамагүй гэжэ тэмдэглэгдээ һэн. Энээндэ харюусахадаа, А. Дружинин иимэ юумэн дээрэ тогтобо:

— Клубай хүтэлбэрилэгшэдэй, инструкторнуудай салин хүлһэнэй бага байһан тухай хүбүүд минии урда хэлээ һэн. Гадна гэр байрын асуудал ехэ удха шанартай болоно. Гэр байра түргэнеер абахын тула, хубүүд барилгын предприятинуудта, томо томо заводуудта худэлхэеэ ороно ха юм.

Гэр байраар түрүүшын эллжээндэ хангагдахаа гадна үшее ямар хүчэлэлтэнүүдтэ хүртэхэ ёһотой тухайнь хубүүдтэ сэрэгэй түлөөлэгшэд һануулһан байна. Бүхы хүнгэлэлтэнүүдые мэдэхэгүй дээрэһээ олонхи хубүүд тэдэниие хэрэглэжэ шададаггүй гэжэ тэмдэглэгдээ. Жэшээнь, гэр байра абаха эллжээндэ бэшэгдэхын тула хубүүд хэды ехэ ябалга хэнэб даа. Ямар ехэ сагаа барана гэхэшэб. Энээнһээ уламжалан, эрхэ сэдьхэлээ худэлгэнэ, эрмэлзэл зоригоо мүхэнэ ха юм. Горгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо М. Г. Семенов энэ талаар олон баримтануудые дурдахадаа, эдэ бүгэдые усадхаха гэбэл, саашадаа нягта холбоо байгуулха ёһотойбди гэжэ онсолһон байна.

Энэ уулзалгын үүргэ нүлеенэй горитой байһаниинь хэндэшье ойлгосотой. Тэндэ сугларагшад бэе бэетээ июураараа танилсаа, ажал хэрэгүүдээ хэлсээ. Тон шухала олон асуудалнууд хэлсэгдээ. Уулзалгада хэлсэгдэһэн бүхы асуудалнууд хамтын хүсеер богони болзорто шиидхэгдэхэ эзргэтэй. Тиигэбэл, энэ уулзалгын үрэ дүн сэгнэшэгүй ехэ байха бшуу.

Улаан-Удын Железнодорожно, Октябрьска районуудта интернационалист сэрэгшэдэй уулзалгануд болоһон байна. Совет, партийна болоч ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд тэдээндэ байгаа.

Д. ЛАМБАЕВ,
манай корр.

ЭДИР ХҮГЖЭМШЭД НААДАНА

Улаан-Удын нарин сэмбын комбинадай «Текстильщик» гэжэ соёлой байшанда хорин гурбан жэлэй туршада духовой инструментнүүдэй хүүгэдэй оркестр концертнүүдээ харуулжа байдаг. Эдир хүгжэмшэд уран һайханай хүүгэдэй коллективүүдэй бүхэроссин болон республиканска конкурснуудай лауреат болоһон юм. Эдэ бүхы жэлнүүдтэ оркестрые Буряадай АССР-эй соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ Ю. В. Худэй хүтэлбэрилдэг. Ёһотой эдэбхитэн, бэрхэ хүгжэмшэн, бэлигтэй багша Юрий Викторовичэй хүтэлбэри доро хубүүд имагтал хүгжэмтэй танилсадаг бэшэ, гадна коллектив соо бэеэ абаад ябажа һурадаг, сценэ дээрэ концертнүүдые табидаг. Илалтын үдэр Москва хотодо хүүгэдэй оркестрнүүдэй бүхэроссин конкурс болоһон байна. Тэрээндэ манай эдир хүгжэмшэд хабаадалсаа.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ. 1. Оркестрые хүтэлбэрилэгшэ Ю. В. Худэй. 2. Эдир хүгжэмшэд наадана.

П. БУРМАКИНАЙ фототекст.

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

КОМАНДААРАА ГУРБАДАХИ ҺУУРИДА

Яков Никифорович Лавраненкын дурасхаалда зорюулагдаһан XIX бүхэсоюзна мурысеен һаяхан Фрунзе хотодо дүүрэбэ. Арадай депутадуудай Фрунзиин городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй шанда хүртэхын түлее мурысеендэ Буряадай хүнгэн атледүүд хабаадахадаа, һайн үрэ дүнгүүдые харуулаа.

Ороной 16 хото городуудай 400 шахуу хүнгэн атлет уриллаанай харгы дээрэ, хэрайлгын, шэдэлгын секторнүүдтэ гараһан байгаа.

Нютагаймнай атледүүд командаараа гурбадахи һуури эзэлбэ. Тэдэнэр Фрунзе болон Душанбе хотонуудай командануудта гартаһан байха юм.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиадада бэлэдхэлэй түбэй спортсмен Александр Кондратюк 57 метр 30 сантиметрэ диск шэдэжэ, республикын шэнэ рекорд тогтоохоо гадна, СССР-эй спортын мастерай норматив түрүүшынхээ дүүргэбэ.

Тренер Андрей Чебунинай һүрган һоридог Буряадай багшанарай институдай студент Андрей Носков гурбан алхасаар 15 метр 17 сантиметртэ харайжа, республикын шэнэ рекорд тогтоогоо.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй инструктор Вера Шестякова 100 метрэй урилдаанда 11,8 секунда саг харуулжа, гурбадахи һуури эзэлбэ. Энэнь спортын мастерай нормативаа 0,2 секундаар дутуу юм. 200 метрэй зайда тэрэ 25,1 секунда саг харуулжа, мүнгэн медальяар шагнагдаа. Багшанарай институдай багша, спортын мастер Надежда Сувсрова дабалтануудтай 100 метрэй зайда 14,7 секунда саг харуулжа, хоёрдохи һуури эзэлбэ.

Вера Чистякова, Елена Козлова, Татьяна Насонова, Светлана Акулова гэгшэд 4×100 метрэй эстафетэ дамжуулгатай урилдаанда яһала һайн үрэ дүн —47,8 секунда саг харуулжа, илалта туйлаһан байха юм. Александр Бражник, Алексей Митрофанов, Владимир Ильенко, Станислав Арефьев гэгшэдһээ бүридэнэн эрэшүүлэй команда эндэ 43,1 секунда саг харуулжа, хоёрдохи шанда хүртее. 100 метрэй урилдаанда Арефьев болон Митрофанов адли саг харуулба —10,8 секунда. Багшанарай институдай Владимир Ильенко 400 метртэ —49,9, багшанарай институдай студент Геннадий Кисельников 800 метрэй урилдаанда 1.54,7 минута саг харуулжа, эрхим зургаанай тоодо оробо.

Авиационно заводой техникумэй һурагша Андрей Никитин 2 метртэ үндэрые харайгаа. 100 метрые 12,7 секунда соо гаталба.

Б. МИРОМАНОВ.

ШАНГА ТЭМСЭЛДЭ

Үйлэдбэриин коллективүүдэй, спортын бүлгэмүүдэй болон клубуудай дунда волейболоор эрэшүүлэй, эхэнэрнүүдэй командануудай хоорондо Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлее мурысеен Зүүн Сибириин технологическа ба багшанарай институдуудай спортын залнууд соо болобо.

Эхэнэрнүүдэй командануудай хоорондо «Забайкалец» гэжэ спорт-клубай, багшанарай институдай баскетболист басагад бүхы уулзалгануудтаа шүүжэ, түгэсхэлэй нааданда гараһан байгаа. Эдэ хоёр командын бүридэлдэ эгэшэ дүүнэр Ирина болон Татьяна Виноградованууд наадаба. Тэдэнэр хоюулаа бэрхэ добтологшод байһанга харуулаа. Шиидхэхы уулзалгын түрүүшын хахадай дүүрэхэдэ, «Забайкалец» 5 очкогоор түрүүлжэ ябаа. Нааданая хоёрдохи хахадай 8-дахи минутада наадаһай тоо адли болобо. Эгээл эндэ студентнэрэй командын гол талые барижа добтологшо Татьяна Виноградова 5-дахи һануулгаяа абажа, талмай дээрэһээ гараха баатай болобо. Тиихэдэнь «Забайкалец» добтолгоёо хубилгажа, улам эршэмтэйгээр наадажа, хоёр жэлэй забһарлалгын һүүлээр республикын чемпионуудай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Нёдондо жэлэй чемпионууд болохо технологическа институдай командые 59:39 тоотойгоор шүүһэн «Спартак» команда гурбадахи һуури эзэлээ.

Һүүлшын наадан эрэшүүлэй командануудай дунда чемпионние тодоруулаа. Локомотив-вагон занабарилгын заводой команда багшанарай институдай баскетболистнуудтай үүлзахадаа, түүрүүшээр тэнсүү һайнаар наадаа. Гэбэшье студентнэр һүүлшэг тээшээ улам эдэбхижэжэ, 80:54 тоотойгоор шүүгээ.

С. АФАНАСЬЕВ.

БЭЕЛҺЭН ХҮСЭЛЭН

Хилэ сахигша-герой, комсомол хубүүн Николай Петровой дурасхаалда зорюулагдажа, самбо барилдаагаар түрүүшын бүхэсоюзна мурысеенэй дүрбэн шэгнүүртэ үнгэрэгдэнэн тулалдаанууд тухай үрдахи репортаж соогоо хеерее һэмди. Бусад шэгнүүрнүүдтэ болоһон һонирхолтой, тэнсүү шанга мурысеен тухай үншагшадтаа дуулгахамнай.

52 килограмм. Эндэ 12 барилдаашад сугларба. Эдэнэй гурбаниинь манай республикые түлеелее һэн. Гэбэшье тэдэ бултадаа дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мэргэжэнхэй байгаа. Нэгэдэхи бүлэгтэ Шэтэнээ ерэһэн спортын мастерта кандидат Михаил Леонов шанга шалгалта амжалтатайгаар бэрэв. Ушарынь гэбэл, түрүүшын уулзалгада тэрэ спортын мастер А. Чарыевтай (Ашхабад) тулалдахадаа, бэр хүсеерее диилэжэ, зориг дээрэ зориг нэмээжэ, урагшаа дабшаба. Тиигэжэ тэрэ Хадата-Алтайн спортын мастерта кандидат Михаил Тебековые очкогоор булижа, еерынгее бүлэгтэ илалта туйлаһан байгаа.

Хоёрдохи бүлэгтэ Буряадай багшанарай институдай 4-дэхи курсын студент, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй спортын мастер Владимир Пильчинов дүхэриг ее дүхэригтэ илажа, түгэсхэлэй нааданда гараба. Эндэ тэрэ спортын мастерта кандидат Насрулла Халимбековтэй барилдахадаа, бэр хүсеерее яаха аргагүй булижа, 7:1 тоотойгоор шүүгээд. бүхэсоюзна мурысеенэй чемпион болоо.

57 килограмм. Энэ шэгнүүртэ манай республикын самбистнууд һайнаар бэрилдаа гээд тоололтой. Армидэ алба хэжэ байһан Олег Зайцев хэдэн уулзалгада шүүгээд, хахад финалда Сергей Егоринтой (Комсомольск-на-Амуре) тулалдаба. Олег 3:2 тоотойгоор шүүбэшье, гэмэлтэйнэ дээрэнээ дахинаа хибэс дээрэ гаража шадабагүй. Хахад финалда манай үшее нэгэ самбист Сергей Федоровые диилэһэн Петр Макаров (Омск) тэмсэлгүйгеер илалта туйлаба.

68 килограмм. Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын Улаан-Удын ГАИ-гай худэлмэрилэгшэ, спортын мастерта кандидат Алексей Зайцев бүхы уулзалгануудаа болгоомжотой наринаар, һэримжэтэй хёрхоор үнгэрэгжэ, илалта туйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанаа харуулаа. Хахад финалда Буряадай багшанарай институдай хари хэлэнүүдэй факультедэй студент Станислав Невзоровтой тулалдахадаа, тэдэнэр бэе бэеэ һайн мэдэхэ байһен дээрэнээ юушье хэжэ шадангүй, уулзалгань 1:1 тоотойгоор дүүрээ һэн. Түгэсхэлэй мурысеендэ Монголой самбист Санданжавийн Баттүбшэнтэй барилдаба. Багшагар хүдэр бэетэй монгол спортсменние иишэ тиишэнь шэдэжэ, Алексей 10:2 тоотойгоор шүүжэ ябатарга, улам эршэмтэйгээр добтолон, нугеедынгее хүндүүлэй гагарыень дараже, хүндэлэлэй табсангай дээдэ шатала гарба.

74 килограмм. Түс шэгнүүрэй 32 самбист соohоо гурбаниинь спортын мастернууд һэн. Тэдэ дүрбэн дүхэригэй үедэ спортын мастерта кандидадуудһаа шангэхан шалгалта ababa. Зургаадахи дүхэригтэ спортын мастер Нурмурас Аннамухамедов (Ашхабад) мастерта кандидат Андрей Чебаковтой (Барнаул) тулалдахадаа, тэнсүү шанга тэмсэлдэ гэмэлтэжэ, мурысеегее үргэлжэлүүлхэ аргагүй болоо һэн. Хоёрдохи бүлэгһее Алексей Мединов (Барнаул) түгэсхэлэй нааданда гараба. Нэгэдэхи бүлэгһее Фрунзе хотын спортын мастер Нурлан Токоновые диилэһэн Андрей Подлосинский (Братск) түрүү һуурида гараха хараа түсэбтэй байһанаа июубагүй. Гадна Игорь Пустовой (Владивосток) хахад финалда Алексей Мериновтэй уулзахадаа, удаан саг соо 5,4 тоотойгоор шүүжэ ябаһан аа. Һүүлшын секунданүүдта 2 балл алдажа, 5:6 тоотойгоор шүүгдэбэ.

Түгэсхэлэй нааданда Братскын самбист 2:0 тоотойгоор шүүжэ ябаа. Табадахи минутада Мединов ташаалдан хаяжа, гонгын ханхинэтэр табло дээрэхи тоо хубилбагүй. Иигэжэ булюу һайн арга хэрэглэһэн дээрэнээ А. Мединов түрүү һуури эзэлһэн байха юм. Гуша хүрэжэ ябаһан А. Подлосинскиин хүсэл эрмэлзэл харюулагдажа, СССР-эй спортын мастер болобо.

90 килограмм. Фрунзе хотодохи политехническэ институдай физическэ хүмүүжүүлгын кафедрын ахалагша багша, спортын мастерта кандидат Эркен Мамбеталиев бүхы уулзалгада диилэжэ, чемпион болоо. Аяар холын Харьков хотоhоо ерэһэн Станислав Борисенко мүнгэн, Курбан Атажкулиев (Ашхабад), Дмитрий Попов (Целиноград) бронзо медальнуудаар шагнагдаа. Эндэ суглаһан 14 хүбүүдэй хахадыгь манай республикые түлеелбэшье, урагшаа дабшажа бирабагүй. Энэнь юу харуулнаб гэбэл, манайдэ ехэ шэгнүүрнүүдтэ бэлигтэй бэрхэ самбистнуудай тон үсеен байһые гэрэлэнэ бшуу.

100 килограмм. Дархан хотын силикатна заводой электрик, спортын мастер Дондогийн Наранцогт илалта туйлаха аргатай байбашье, алдуу гаргажа урагшаруйдее. Тиихэдэнь Усть-Кутһаа ерэһэн Юрий Дец эрхимлэбэ. Петр Ткаченко (Эрхүү) гурбадахи һуурида гараһан байха юм.

Сэхьиень хэлэбэл, зарим шэгнүүрнүүдтэ самбо тухай тон багакан ойлгомжотой, энэ барилдаанай арга дүрэшье мүртэй мэдэхэгүй хүнүүдэй хабаадаһаниинь халагламаер.

Бүхэсоюзна мурысеенэй дуримуудаар юһэн шэгнүүртэ түгэсхэлэй нааданда хабаадаһан 18 самбист, тэрэ тоодо Буряад ороной 6 хубүүд СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргээ. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, чемпионууд болоhон В. Максачук, В. Пильчиков, А. Зайцев, мүнгэн медальнуудаар шагнагдаһан О. Зайцев А. Цыремпилов, С. Федосеев гэгшэд мүн. Тиигэжэ тэдэнэй үни холоhоо хойшо сэльхэжэ ябаһан нэнэнайнь хүсэлэн бэелбэ гээшэ! Дүрбэн хубүүднай, тусхайлбэл, В. Дашинимаев, С. Федоров, С. Невзоров, А. Монгоа гэгшэд гурбадахи һууринуудые эзэлээ. Тиимэһээ манай самбистнууд амжалтатайгаар хабаадаа гээд тооложо болоно.

Сергей Суханов (Фрунзе)— эрхим арга дүрэтэй, Олег Зайцев (Улаан-Удэ) илалта туйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанайгаа түлее тусхай шангуудта хүртэбэ.

Мурысеенэй түгэсхэлдэ мэргэжэлтэд, тренернүүд болон судьяндаа уулзажа, бүхэсоюзна наадан тухай һанамжануудаа хубаалдаха гуйлтатайгаар хандабэб.

1975 оной дэлхэйн чемпион, МНР-эй спортын габьяата мастер Мүнхын Пунцаг иигэжэ хэлэбэ:

— Бүхэсоюзна мурысеен болгогдоходоо, заншэлта наадан һонирхолтой шэнга тэмсэлдэ үнгэрэбэ. Бидэ хоёр мүнгэн медальда хүртеебди. Гэбэшье бусад һургуулинуудай түлеелэгшэдее һургаал абаха гээшэ гол зорилгомнай болодог. Ерэхэ жэлдэ шанга тэмсэлэй охине һайнаар дабажа гараха аргатай бэрхэ самбистнуудые командынгаа бүридэлдэ оруулхабди...

— Ленинградһаа Камчатка хүрэтэр, Норильскһаа Ашхабад хүрэтэр хабтайдаг үргэн дэлгэрэн Эхэ ороноймнай олон газар нютагуудһаа командануудай ерэһэн ушар мурысеенэй үргэдэжэ байһые харуулна. Буряад ороной барилдаашадай мэргэжэл шадабари ургаа. Өөһэдынгее национальна барилдаанай арга дүрэ хэрэглэжэ, самбо барилдаанда амжалта туйлаха аргатай байна. Ушер иимэһээ худее нютагуудта спортын энэ зүйлые хүчеебэл, тааламжатай ха,— гэжэ Фрунзиин физкультурын институдай барилдаанай кафедрые даагша, педагогикын эрдэмэй кандидат доцент Х. Ф. Анаржулов мэдүүлээ.

— Мурысеен һайнаар эмхидхэгдээ. Саашадаа тэрэниие улесхоорондын мурысеен болгохо арга бии. Энээнэй тула Японой, Болгариин, Монголой болон бусад ороноудай самбистнуудые уриха хэрэгтэй,— гэжэ мурысеенэй ахамад судья — бүхэсоюзна категориин судья Э. А. Полянский (Харьков) хеерэнэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Манай ороной олон нинтэ Агууехэ Илалтын һайндэрые тон үргэнеер тэмдэглэбэ. Газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи, дүрбэдэхи хуудаһануудта республикын нинслэл хото Улаан-Удэдэ үнгэрэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай хөөрэнэн Ц. Цыренжапов П. Цырендоржиев хоёрой репортаж барлагдаба. «Пригородный» совхоз Улаан-Удэ хотын ажалшадые овощоор хангадаг республикын томохон ажахынуудай нэгэн юм. Энэ ажахыда эмхидхэгдэһэн «Уда» гэжэ агрофирмын коллектив хотын хүн зоние эртын овощоор хангаха зориллого үрдаа табинхай. Журналист А. Субботин эдэ үдэрнүүдтэ тус ажахын ахамад агрономтой уулзажа хөөрэлдэнэн байна. Энэ хөөрэлдөөн «Харюусалгатай хаһань түлэг захалба» гэнэн гаршаг доро нинтэлэгдээ.

«Майн 14-дэ СССР-эй арадай депутадуудай һунгалта» гэнэн нинтэ гаршаг доро республикын һунгуулиин 5 округһоо дэбжүүлэгдэнэн СССР-эй арадай депутадта кандидадуудай һунгагшадтаяа үнгэрэнэн уулзалганууд номерто барлагдаба.

Сэнхир экран

ЧЕТВЕРГ, 11

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35—Мультфильмнүүд. 10.05—«Тишина» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 11.50 — Шэнэ һонин. 11.00—Үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.00—«Аяншалагшадай клуб». 16.30—Шэнэ һонин. 16.45—«Худөөгэй хараа замууд». 17.15—Дуун тухай дамжуулга. 17.45—В. И. Ленин. «Социализм байгуулгын орёо байлга тухай». 18.30—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.15—Соведүүдтэ — засаг! 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00—Баримтата фильм. 20.20—Ехэшүүлдэ мультфильмнүүд. 20.40—Литературно-уран һайханай видеоканал. 22.00 — Время. 22.35—Литературно-уран һайханай видеоканалай үргэлжэлэл.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглеенэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.35—Байгаали шэнжэлэлгэ 3-дахи класс. 10.05, 12.05—Испан хэлэн. 11.05—«Манай саад». 11.35, 12.35—«Василий Теркин». 8-дахи класс. 13.05—«Район на Севере»—уран һайханай фильм. 7-дохи сери. 14.55—Шэнэ һонин. **Улаан-Удэ.** 17.30—Киноочерк. 17.50—Байгал (буряадаар). 18.15—Улаасхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). 18.30—«Танай бэшэгүүдээр». 19.00—Байгал. 19.20 — Дж. Верди «Реквием». 20.20—«Телеагитпункт». 20.50—Соносхолнууд. **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—Зелуушуул дуулана, хатарна. 21.30—Эб найрамдалай түлее велосипедээр урилдаан. 22.00—Время. 22.35—«Район на Севере» — уран һайханай фильм. 8-дахи сери. 23.25—Баримтата фильм.

Кино, театрнүүдта

БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ ИМЕНИ Х. НАМСАРАЕВА
Айтматов. Плаха — в 19-30.

РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
Звезды на утреннем небе (труппа Риска)— в 19-30.

«ДРУЖБА»
Мультфильмы — в 9-40, Роман с камнем — в 11-40, 13-50, 16, 18-10, 20-30 (удл.).

«РОДИНА»
Отряд Трубачева сражается — в 10, 16, Кондор — в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — Диков сердце — в 9-30 11-30, 13-30, 15-30, 17-30, 19-30, 21-30. Зеленый зал — Тени знойного лета — в 10, 12-10, 14-20, 16-30, 18-50, 21.

«ЭРДЭМ»
Ловушка для кошек — в 11, 12-40, 14-20, Мультфильмы — в 9-40, Офицер с розой — в 16, 18, 20, 21-50.

«ОКТЯБРЬ»
Сказка про влюбленного маляра — в 9-40, Утреннее шоссе — в 11-20, 13, 16-20, 20, 21-40, Враг мой — в 14-40, 18-10.

«АРШАН»
Тимур и его команда — в 15, Новые приключения Янки при дворе короля Артура—в 18-30, 21.

«ВОСТОК»
У заставы «Красные камни»— в 15-30, След Сокола — в 17, 19, 21.

«БАЙКАЛ»
Куда доскачет ранняя пташка — в 15-30, Новые приключения Янки при дворе короля Артура (2 серии)— в 18, 20-30.

ВИДЕОТЕКА (ул. Иванова, 19)
Сборник мультфильмов — в 11, Золотая речка — в 12-40, Вторая попытка Виктора Крохина — в 14-40, Черный тюльпан — в 16-30, Земля Санникова — в 18-30.

ВИДЕОЗАЛ «ПРЕМЬЕРА»
Презумпция невиновности — в 10, 13-30, Дом без выхода — в 11-50, Видеовыпуск журнала «Огонек» № 1 за 1989 г.— в 15-20.

ВИДЕОЗАЛ «ЛУЧ»
Капитан «Пилигрима»— в 16, Без срока давности — в 17-50, Завещание профессора Доуэля — в 19-40, Экипаж (2 серии)— в 20-30.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, п. Кырен—91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35 Н-04384. Заказ № 108. Индекс 04610.